

Vanhemman sitoutuminen lastensuojelutyöskentelyyn

Laadullinen tutkimus vanhemman lastensuojelutyöskentelyyn sitoutumista edistävästä ja heikentävistä tekijöistä kokemusasiantuntijoiden näkökulmasta

Sosiaalityö
pro gradu -tutkielma

Laatija:
Hykkönen Siiri

5.2.2026
Turku

Turun yliopiston laatujärjestelmän mukaisesti tämän julkaisun alkuperäisyys on tarkastettu Turnitin OriginalityCheck -järjestelmällä.

Pro gradu -tutkielma

Oppiaine: Sosiaalityö

Tekijä: Siiri Hykkönen

Otsikko: Vanhemman sitoutuminen lastensuojelutyöskentelyyn

Ohjaaja: yliopistonlehtori Jarkko Rasinkangas

Sivumäärä: 62 sivua

Päivämäärä: 5.2.2026

Tässä pro gradu -tutkielmassa tarkastellaan vanhemman sitoutumista lastensuojelutyöskentelyyn vanhemman ja sosiaalityöntekijän välisen yhteistyön näkökulmasta. Tutkimuksen tavoitteena on tuottaa tietoa niistä tekijöistä, jotka edistävät tai heikentävät vanhemman sitoutumista lastensuojelutyöskentelyyn, sillä vanhemman sitoutumisella on keskeinen merkitys lastensuojelun vaikuttavuuden ja lapsen edun toteutumisen kannalta. Tutkimus kytkeytyy teorioihin ja aiempaan tutkimukseen vuorovaikutuksesta lastensuojelussa, asiakaslähtöisyydestä ja suhdeperustaisesta sosiaalityöstä.

Tutkielma on toteutettu laadullisena tutkimuksena, ja aineistona hyödynnetään osana *Lastensuojelu lapsen etuna: haastattelut 2021–2022*-tutkimushankkeessa kerättyjä lastensuojelun kokemusasiantuntijavanhempien ryhmähaastatteluja. Kokemusasiantuntijat ovat vanhempia, joilla on lapsensa kautta kokemusta lastensuojelun asiakkuudesta. Aineisto analysoitiin aineistolähtöisen sisällönanalyysin avulla.

Tulokset osoittavat, että vanhemman sitoutuminen lastensuojelutyöskentelyyn on keskeinen edellytys lapsen edun toteutumiseksi. Sitoutuminen ei näyttäydy vanhemman yksilöllisenä ominaisuutena, vaan vuorovaikutuksessa ja lastensuojelun rakenteellisissa puitteissa rakentuvana ilmiönä. Aineistosta tunnistettiin kaksi keskeistä yhteistyöhön ja sitoutumiseen vaikuttavaa pääteemaa: sosiaalityöntekijän osaaminen sekä lastensuojelun reunaehdot. Sosiaalityöntekijän osaamisessa erityisesti vuorovaikutusosaaminen – kuten selkeä ja ymmärrettävä viestintä, empaattinen ja kunnioittava kohtaaminen, yhteisen ymmärryksen luominen sekä realistinen toiveikkuus – edisti vanhemman sitoutumista. Lisäksi sosiaalityöntekijän lastensuojelun sosiaalityön osaaminen, mukaan lukien arviointi-, prosessi-, moniammatillinen ja johtamisosaaminen, vahvisti luottamusta ja yhteistyötä. Sitoutumista heikensivät puolestaan kiire, työntekijöiden vaihtuvuus, vastuun kasaantuminen yhdelle työntekijälle sekä resurssien riittämättömyys. Tutkimus osoittaa, että vanhemman sitoutumisen tukeminen edellyttää sosiaalityöntekijältä ammatillista tieto-osaamista sekä vuorovaikutuksellista osaamista, mutta myös organisaatiolta rakenteellisia edellytyksiä, jotka mahdollistavat luottamuksellisen ja jatkuvan yhteistyön lapsen edun toteutumiseksi.

Avainsanat: lastensuojelu, sitoutuminen, lastensuojelun kokemusasiantuntijat, sosiaalityö

Sisällysluettelo

1	Johdanto	4
2	Lastensuojelu	6
2.1	Lastensuojelun lainsäädäntö ja arvoperusta Suomessa	6
2.2	Lastensuojelun asiakkuus ja palvelut	8
3	Vuorovaikutus lastensuojelutyössä	11
3.1	Suhdeperustainen sosiaalityö lastensuojelussa	11
3.2	Dialogisuus ja systeeminen ajattelu osana suhdeperustaista lastensuojelutyötä	14
3.3	Chris Trotterin teoretisointi vuorovaikutuksesta vastentahtoisten asiakkaiden kanssa	16
3.4	Sitoutumisen käsite	17
3.5	Kokemusasiantuntijuus vanhempien sitoutumisen edistäjänä	18
4	Tutkimustehtävä ja tutkimuskysymykset	21
4.1	Aineiston kuvaus	21
4.2	Analyysi ja tutkimusmenetelmät	23
4.2.1	Fokusryhmähaastattelu	23
4.2.2	Sisällönanalyysi	24
4.3	Tutkimuseettiset kysymykset	28
5	Toimivan vuorovaikutussuhteen tekijät asiakasvanhemman sitoutumista edistävässä lastensuojelutyöskentelyssä	31
5.1	Sosiaalityöntekijän vuorovaikutusosaaminen	31
5.2	Sosiaalityöntekijän lastensuojelun sosiaalityön osaaminen	37
5.3	Lastensuojelun reunaehdot	41
6	Johtopäätökset ja pohdinta	45
	Lähteet	50
	Liitteet	57
	Liite 1. FSD3786 LASTENSUOJELU LAPSEN ETUNA: HAASTATTELUT 2021-2022	57

1 Johdanto

Lastensuojelun tehtävänä on turvata lapsen oikeus turvalliseen kasvuympäristöön, hyvinvointiin ja tasapainoiseen kehitykseen (Lastensuojelulaki 417/2007). Lastensuojelutyö on luonteeltaan interventiivistä ja usein monimutkaista, ja sen kohteena ovat perheet, joiden elämäntilanteet ovat kuormittuneita ja joissa riskitekijät ovat usein kasautuneita (Heino 2007; Pösö 2010a). Näissä tilanteissa lastensuojelun vaikuttavuus ei ole yksiselitteinen tai helposti mitattava ilmiö, vaan se muodostuu useiden toisiinsa kietoutuvien tekijöiden kokonaisuudesta.

Lastensuojelun vaikuttavuudella viitataan ensisijaisesti lapsen hyvinvoinnin ja turvallisuuden paranemiseen lastensuojelun tukitoimien seurauksena (Bardy & Heino 2013). Vaikuttavuus voidaan ymmärtää sekä eettisenä että yhteiskunnallisena kysymyksenä: eettisesti vaikuttava lastensuojelu toteuttaa lapsen edun periaatetta, ja yhteiskunnallisesti se merkitsee oikea-aikaisia ja tarkoituksenmukaisia interventioita, jotka voivat ehkäistä raskaampien ja kalliimpien tukitoimien tarvetta (Munro 2011; Forrester ym. 2019). Tutkimuskirjallisuudessa on kuitenkin toistuvasti todettu, että lastensuojelun vaikuttavuus ei synny yksittäisten menetelmien tai palvelujen kautta, vaan ennen kaikkea työskentelyprosessin laadun, vuorovaikutuksen ja yhteistyösuhteiden kautta (Trevithick 2012; Forrester ym. 2019).

Keskeiseksi vaikuttavuuteen liittyväksi tekijäksi lastensuojelussa on tunnistettu vanhempien sitoutuminen työskentelyyn. Kansainvälisen tutkimuksen perusteella vanhemman sitoutumisella on merkittävä yhteys lapsen tilanteen etenemiseen, asetettujen tavoitteiden saavuttamiseen ja lastensuojelun interventioiden onnistumiseen (Platt 2012; Gladstone ym. 2012; Forrester ym. 2019). Sitoutumattomuus puolestaan on yhteydessä pitkittyneisiin asiakkuuksiin, konfliktialttiisiin prosesseihin ja heikompaan vaikuttavuuteen (Darlington, Healy & Feeney 2010). Tästä huolimatta sitoutuminen on lastensuojelututkimuksessa edelleen käsitteellisesti haastava ja osin jäsentymätön ilmiö, ja erityisesti kotimainen tutkimus vanhemman sitoutumista edistävästä tekijöistä on niukkaa.

Lastensuojelun kontekstissa vanhemman sitoutuminen ei ole yksinomaan yksilön ominaisuus tai motivaatiotekijä, vaan se rakentuu vuorovaikutuksessa lastensuojelun rakenteiden ja ammattilaisten kanssa (Yatchmenoff 2005; Platt 2012). Asiakkuus on usein

viranomaisaloitteinen, ja siihen sisältyy pakon, kontrollin ja vallankäytön elementtejä, jotka voivat heikentää vanhemman halukkuutta osallistua työskentelyyn (Trotter 2006; Heino 2007). Tästä syystä sitoutumista ei ole perusteltua tarkastella pelkästään vanhemman yksilöllisenä valintana, vaan relationaalisenä ilmiönä, joka muotoutuu vanhemman ja sosiaalityöntekijän välisessä yhteistyössä.

Tässä tutkielmassa vanhemman sitoutumista lastensuojelutyöskentelyyn tarkastellaan nimenomaan vanhemman ja sosiaalityöntekijän välisen yhteistyön näkökulmasta. Sosiaalityöntekijä toimii lastensuojeluprosessissa keskeisessä asemassa: hän vastaa arvioinnista, päätöksenteosta ja työskentelyn tavoitteiden asettamisesta sekä toimii perheen ensisijaisena kontaktihenkilönä palvelujärjestelmään (Räty 2023). Aiempi tutkimus osoittaa, että sosiaalityöntekijän vuorovaikutustyyli, kyky rakentaa luottamusta, selkeyttää työskentelyn tavoitteita ja kohdata vanhempi kunnioittavasti vaikuttavat ratkaisevasti siihen, sitoutuuko vanhempi työskentelyyn vai vetäytyykö siitä (Trevithick 2012; Trotter ym. 2012; Forrester ym. 2019). Sitoutuminen näyttäytyy näin ollen yhteisesti rakentuvana prosessina, jossa sekä ammattilaisen toiminnalla että rakenteellisilla reunaehdoilla on keskeinen merkitys.

Lastensuojelun kokemusasiantuntijoiden näkökulma tarjoaa erityisen hedelmällisen lähtökohdan vanhemman sitoutumisen tarkasteluun. Kokemusasiantuntijat tuottavat tutkimukseen kokemuksellista tietoa siitä, miten lastensuojelun työskentely, vuorovaikutus ja valtasuhteet näyttäytyvät asiakkaan näkökulmasta, ja millaiset tekijät tukevat tai heikentävät vanhemman mahdollisuuksia sitoutua työskentelyyn (Kiili & Itäpuisto 2022). Aiempi tutkimus osoittaa, että asiakkaiden kokemukset voivat tehdä näkyväksi sellaisia lastensuojelun käytäntöihin liittyviä haasteita, jotka eivät välttämättä hahmotu ammattilaisten tai hallinnollisen tiedon kautta (McLaughlin 2009a; Fox 2019).

Tämän pro gradu -tutkielman tavoitteena on tuottaa uutta tietoa vanhemman sitoutumista edistävästä ja heikentävästä tekijöistä lastensuojelutyöskentelyssä tarkastelemalla ilmiötä lastensuojelun kokemusasiantuntijoiden näkökulmasta. Tutkielma kytkeytyy ajankohtaiseen keskusteluun lastensuojelun vaikuttavuudesta ja asiakaslähtöisyydestä ja pyrkii osaltaan vahvistamaan ymmärrystä siitä, miten lastensuojelun käytäntöjä voidaan kehittää siten, että ne tukevat paremmin vanhempien sitoutumista ja sitä kautta lapsen edun toteutumista.

2 Lastensuojelu

Lastensuojelu on Suomessa osa tarkoin laeilla määritettyjä sosiaalipalveluita, joiden järjestäminen on osoitettu hyvinvointialueiden vastuulle. Lastensuojelun tehtävä on turvata jokaiselle lapselle oikeus turvalliseen kasvuympäristöön, monipuoliseen ja tasapainoiseen kehitykseen, sekä erityiseen suojeluun tilanteissa, joissa edellä mainitut seikat eivät jostain syystä toteudu lapsen elämässä. (Terveysten ja hyvinvoinnin laitos 2023, a.) Lastensuojelun voidaankin sanoa toimivan lapsen edun puitteissa vanhempia tukevana, mutta myös kontrolloivana, ja äärimmäisissä tapauksissa suurinta julkista valtaa käyttävänä elimenä. Lastensuojelutoiminta perustuu muun muassa Yhdistyneiden Kansakuntien lapsen oikeuksien sopimukseen ja lastensuojelulakiin, joilla turvataan lapsen etu kaikessa heitä koskevassa toiminnassa ja päätöksenteossa (Unicef 2023; Lastensuojelulaki 417/2007).

2.1 Lastensuojelun lainsäädäntö ja arvoperusta Suomessa

Lastensuojelu on arvosidonnaista toimintaa, jossa lapsi on kaiken keskiössä. Toiminnan keskeiset arvot perustuvat Suomen perustuslakiin, kansainvälisiin ihmisoikeussopimuksiin sekä sosiaalityön eettisiin periaatteisiin. Sosiaalityön ammattieettiset ohjeet korostavat ihmisarvoa, osallisuutta, yhdenvertaisuutta, syrjiviä rakenteita vastaan toimimista sekä ihmisen voimavarojen huomioimista, mikä näkyy jokaista yksilöä kunnioittavassa kohtaamisessa (Sosiaalialan korkeakoulutettujen ammattijärjestö Talentia ry 2025.)

Perustuslain 19 § turvaa oikeuden välttämättömään toimeentuloon, huolenpitoon ja riittäviin sosiaali- ja terveyspalveluihin. Se velvoittaa julkista valtaa edistämään terveyttä ja asumista sekä tukemaan lapsen huolenpidosta vastaavia lasten hyvinvoinnin turvaamisessa (Araneva 2016, 37). Perustuslain 6 § edellyttää yhdenvertaisuutta ja tasa-arvoa, myös lasten erityiskohtelua silloin, kun se perustuu lakiin. Julkisella vallalla on erityinen vastuu kodin ulkopuolelle sijoitetun lapsen oikeuksien toteutumisesta (Terveysten ja hyvinvoinnin laitos 2024; Perustuslaki 731/1999).

Lastensuojelu käyttää julkista valtaa turvatakseen haavoittuvassa asemassa olevien lasten oikeudet. YK:n lapsen oikeuksien sopimus korostaa lapsen etua kaikessa päätöksenteossa sekä oikeutta erityiseen suojeluun ja huolenpitoon tilanteissa, joissa vanhempien voimavarat

eivät siihen riitä. Lasta on suojeltava laiminlyönniltä, väkivallalta, riistolta, syrjinnältä ja epäinhimilliseltä kohtelulta (Terveyden ja hyvinvoinnin laitos 2024a).

Lastensuojelulain tavoitteena on turvata lapsen oikeudet, etu ja tarvittavat tukitoimet (Terveyden- ja hyvinvoinnin laitos 2024b). Laki määrittää lapsen oikeuden turvalliseen kasvuympäristöön, tasapainoiseen kehitykseen ja erityiseen suojeluun (Räty 2023, 2). Se edellyttää lapsen edun ensisijaisuutta, osallisuuden varmistamista, suunnitelmallisuutta ja oikea-aikaisia palveluja sekä perheen tukemista ja toimenpiteiden suhteellisuutta (Terveyden- ja hyvinvoinnin laitos 2024; Lastensuojelulaki 417/2007). Laki määrittelee myös asiakkuuden alkamisen, palvelujen järjestämisen ja valvonnan (Räty 2023). Lastensuojelulaki uudistuu vaiheittain vuodesta 2025 lähtien ja tavoitteena on selkeyttää sääntelyä ja parantaa erityisesti sijaishuollon lasten suojelua (Sosiaali- ja terveysministeriö 2025).

Lastensuojelun sosiaalityöntekijällä on lain nojalla valtaa ja vastuuta, mutta päätökset eivät saa olla mielivaltaisia tai perustua henkilökohtaisiin mieltymyksiin (Weckström 2011, 36). Harkintaa ohjaavat hallinto-oikeudelliset periaatteet: tarkoituksenmukaisuus, suhteellisuus, objektiviteetti ja luottamuksensuoja (Weckström 2011, 36; Tuori & Kotkas 2008, 153). Objektiviteetti edellyttää toimivallan käyttämistä sen tarkoitukseen, suhteellisuus keinojen oikeaa suhdetta tavoitteisiin ja luottamuksensuoja viranomaistoiminnan ennakoitavuutta (Tuori & Kotkas 2008, 153–154).

Lastensuojelu muodostuu siten lain, hallinnon, ammattilaisten ja kansalaisten vuorovaikutuksesta. Se tukee, ohjaa ja tarvittaessa valvoo lapsuutta silloin, kun se poikkeaa yhteiskunnan odotuksista (Pösö 2010a). Yhteiskunnallisesti lastensuojelu pyrkii tasoittamaan eriarvoisuutta ja räätälöi tuen lasten ja perheiden tarpeisiin (Bardy & Heino 2013, 20).

2.2 Lastensuojelun asiakkuus ja palvelut

Lastensuojelu on Suomessa osa lasten ja perheiden erityispalveluja. Lastensuojelulain mukaisia palveluita ovat avohuolto, sijaishuolto ja jälkihuolto. Muihin Pohjoismaihin verrattuna suomalaista lastensuojelujärjestelmää pidetään palveluorientoituneena järjestelmänä, jonka keskiössä on lasten ja perheiden hyvinvoinnin tukeminen (Kiili ym. 2024, 18.)

Tässä tutkielmassa ollaan kiinnostuneita vanhempien toiminnasta lastensuojelun asiakkuudessa ja koska lastensuojelussa lapsi on asiakas, määrittyy vanhempien rooli asiakkaina lapsen kautta. Vanhemmilla on tästä huolimatta merkittävä rooli lastensuojelussa ja sen vaikuttavuudessa oman lapsensa tilanteen kannalta. Lastensuojelulain mukaan lasten ja perheiden kanssa toimivien viranomaisten on tuettava vanhempia ja huoltajia sekä muita lapsen kasvatuksesta vastuussa olevia kasvatustehtävässään ja lastensuojelun on järjestettävä heidän tarvitsemiaan palveluja ja tukitoimia (Lastensuojelulaki 2007/417; Heinonen, 2016, 237.) Vanhempien asema lastensuojelussa on näin asiakkuuteen verrattavissa.

Lastensuojelun asiakkuuteen johtavat syyt ovat moninaisia ja usein kasautuneita. Ne voivat liittyä lapsen kasvuympäristöön, huoltajiin tai lapseen itseensä. Huoltajiin liittyviä syitä ovat esimerkiksi lapsen tarpeiden laiminlyönti, puutteet hoidossa ja huolenpidossa, heitteillejätto, pahoinpitely tai seksuaalinen hyväksikäyttö tai näiden uhka. Lisäksi vanhempien mielenterveys- ja päihdeongelmat, jaksamattomuus sekä merkittävät vuorovaikutusongelmat lapsen ja huoltajan välillä ovat keskeisiä riskitekijöitä. Viime vuosina on havaittu myös vanhempien toiminnanohjauksen haasteiden lisääntyneen, ja sitä ilmeneekin noin puolella lastensuojelun asiakkaaksi tulevien lasten vanhemmista (Terveiden ja hyvinvoinnin laitos 2023a; Kananoja ym. 2017, 225).

Lapsen kasvuympäristöön liittyviä syitä lastensuojelun tarpeelle ovat muun muassa perheen vaikeat taloudelliset olosuhteet, jotka vaarantavat lapsen kehityksen, sekä tilanteet, joissa lapselle muodostuu kohtuuttoman suuri vastuu perheen asioista esimerkiksi vanhemman sairauden vuoksi. Myös puutteellinen tukiverkosto voi lisätä palveluiden tarvetta. Toisinaan asiakkuuden taustalla ovat lapsen omat haasteet, kuten mielenterveys- tai päihdeoireilu, rikollinen toiminta tai koulunkäynnin toistuva laiminlyönti, joka ei korjaannu muilla tukitoimilla (Terveiden ja hyvinvoinnin laitos 2023a).

Stakesin (nyk. THL) tutkimuksessa ”Keitä ovat lastensuojelun asiakkaat” (2006–2007) havaittiin, että yleisin syy lastensuojelun asiakkuuteen oli vanhempien jaksamattomuus. Seuraavaksi yleisimpiä olivat riittämätön vanhemmuus sekä vanhempien avuttomuus ja osaamattomuus. Myös mielenterveysongelmat ja päihteidenkäyttö olivat merkittäviä taustatekijöitä (Heino 2007, 57). Lastensuojelun tarve on kasvanut huomattavasti 1990-luvun alusta lähtien, ja samalla lasten ja nuorten ongelmat ovat monimutkaistuneet. Tämä asettaa lastensuojelun palveluille jatkuvia kehittämispaineita (Jaakola 2020). Vuoden 2021 tilastojen mukaan lastensuojeluilmoitusten ja ilmoituksen kohteena olevien lasten määrä kasvoi seitsemän prosenttia edellisvuodesta, ja kasvu on ollut huomattavaa vuodesta 2018 lähtien. Vaikka viimesijaiset tukitoimet, kiireelliset sijoitukset ja huostaanotot, ovat viime vuosina vähentyneet, niiden kokonaismäärä on yhä korkea (Forssell & Kuoppala 2022).

Lastensuojelun tarve voi ilmetä lastensuojeluilmoituksen kautta, jonka tekemiseen tietyt ammattiryhmät ovat velvoitettuja, mikäli he työssään kohtaavat lapsen, jonka hoidon tarve, olosuhteet tai oma käyttäytyminen edellyttävät palvelutarpeen arviointia (Lastensuojelulaki 417/2007, 25 §). Myös yhteydenotto sosiaalihuoltoon voi johtaa asiakkuuteen. Ilmoituksen vastaanoton jälkeen sosiaalityöntekijä arvioi kiireellisen lastensuojelun tarpeen ja suorittaa sosiaalihuoltolain edellyttämän palvelutarpeen arvioinnin. Arviointi tehdään yhteistyössä perheen kanssa ja tarvittaessa monialaisesti, ja sen tulee valmistua ilman aiheetonta viivytystä (Araneva 2016, 88). Arvioinnin lopputuloksena voidaan todeta tarve erityiselle tuelle, lapsiperheiden sosiaalihuollon palveluille, lastensuojelun tukitoimille tai se, ettei palveluille ole tarvetta (Sosiaalihuoltolain soveltamisopas 2024).

Lastensuojelussa ensisijaisia ovat avohuollon tukitoimet, joiden tarkoituksena on edistää lapsen kehitystä ja vahvistaa huoltajien kasvatustaitoja. Tukitoimia voivat olla esimerkiksi tehostettu perhetyö, taloudellinen tuki tai lapsen harrastustoiminnan mahdollistaminen sekä kuntouttavat ja ohjaavat palvelut, kuten terapiat ja tukihenkilötoiminta (Lastensuojelulaki 417/2007). Avohuollon toimet ovat vapaaehtoisia. Mikäli ne eivät ole lapsen kannalta riittäviä tai tarkoituksenmukaisia, tai jos perhe kieltäytyy tuesta, voidaan lapsi ottaa huostaan ja sijoittaa sijaishuoltoon. Kiireellisissä tilanteissa arvioidaan kiireellisen sijoituksen tarve (Lastensuojelulaki 417/2007).

Sijaishuoltoon sijoitetaan huostaanotetut tai kiireellisesti sijoitetut lapset tilanteissa, joissa lapsen kasvuolosuhteet tai hänen oma toimintansa vakavasti vaarantavat hänen kehitystään, eivätkä avohuollon tukitoimet ole lapsen tilanteessa riittäviä, eikä lapsen siten ole mahdollista

asua kasvatuksesta vastuussa olevan aikuisen kanssa. Sijoitus voidaan toteuttaa perhehoidossa, lastensuojelulaitoksessa tai läheisen luona lapsen edun mukaan. Sijaishuollossa vastuu lapsen hoidosta on siirtynyt hyvinvointialueelle, mutta samalla korostuu lapsen tärkeiden ihmissuhteiden ylläpitäminen ja mahdollisuuksien mukaan perheen jälleenyhdistäminen (Lastensuojelulaki 417/2007; Rätty 2023). Lapsen turvallisuuden takaamiseksi voidaan käyttää rajoitustoimenpiteitä, kuten liikkumisen tai yhteydenpidon rajoittamista (Pösö 2010b). Sosiaalityöntekijän tehtävänä on valvoa lapsen edun toteutumista ja arvioida sijoituksen onnistumista sekä tehdä yhteistyötä lapsen vanhempien kanssa, mikä voi olla vaativaa etenkin silloin, kun huostaanotto on tehty vanhemman tahdon vastaisesti (Saastamoinen 2008, 114–115).

Sijaishuollon päättymisen jälkeen nuorella on oikeus jälkihuoltoon 23-vuotiaaksi saakka. Jälkihuollon tarkoituksena on tukea nuoren siirtymistä itsenäiseen elämään tarjoamalla esimerkiksi asumisen, koulutuksen, terveydenhuollon, sosiaalisen toimintakyvyn ja toimeentulon tukea yksilöllisen tarpeen mukaan (HE 71/2019 vp, 10; Terveyden ja hyvinvoinnin laitos 2024b). Jälkihuolto on vapaaehtoista, ja nuori voi keskeyttää sen ja palata palveluiden piiriin useita kertoja.

Kaikkea lastensuojelun työskentelyä, mukaan lukien avohuolto, sijaishuolto ja jälkihuolto, ohjaa asiakassuunnitelma, jonka laatimiseen lastensuojelulaki velvoittaa (Lastensuojelulaki 417/2007, 30 §). Suunnitelmaan kirjataan työskentelyn tavoitteet, asiakkaan tuen tarve sekä tarvittavat tukitoimet niin asiakkaan kuin sosiaalityöntekijän arvioiden perusteella (Terveyden ja hyvinvoinnin laitos 2024). Sosiaalityöntekijäresurssien puute on viime vuosina kuitenkin johtanut siihen, ettei kaikilla lapsilla ole ollut ajantasaista asiakassuunnitelmaa, mikä on heikentänyt asiakasturvallisuutta ja työn laatua. Tutkimus on osoittanut, että sosiaalityöntekijöiden kuormittuneisuus, resurssien niukkuus ja korkea työkuorma heikentävät sosiaalityöntekijöiden kykyä tehdä kattavia ja ajantasaista arviointeja, mikä osaltaan vaikuttaa esimerkiksi arviointi- ja suunnitteluprosessin laatuun sekä sosiaalityön käytäntöihin kokonaisuudessaan. Lisäksi puutteellinen suunnitelma vaikeuttaa perheiden sitoutumista, sillä ilman selkeitä tavoitteita ja odotuksia asiakkaan on vaikea ymmärtää työskentelyn sisältöä ja tarkoitusta (Clark ym. 2024.)

3 Vuorovaikutus lastensuojelutyössä

Sosiaalityössä vuorovaikutus on keskeinen väline, jolla pyritään saamaan aikaan positiivista muutosta asiakkaan elämässä. Muutostyöskentelyyn liittyy olennaisesti tavoitteiden asettaminen. Lastensuojelun kontekstissa tavoite liittyy yleensä lapsen hyvinvointia, turvallisuutta tai terveyttä vaarantavien asioiden tai olosuhteiden muuttamiseen. Tavoite ohjaa vahvasti asiakkaan ja sosiaalityöntekijän välistä vuorovaikutusta. Sosiaalityössä vuorovaikutus nähdään työn ydintoimintana, jonka kautta tiedon kerääminen, arviointi ja tukitoimien suunnittelu tapahtuvat. Sosiaalityö perustuu ihmisten väliseen kohtaamiseen, jossa työntekijä ja asiakas rakentavat yhteistä ymmärrystä asiakkaan tilanteesta. Lastensuojelussa vuorovaikutuksen merkitys korostuu erityisesti, sillä työntekijän tekemät arviot ja päätökset voivat vaikuttaa merkittävästi lapsen elämään ja perhesuhteisiin (Forrester ym., 2019).

Forresterin ja kollegoiden (2019) mukaan sosiaalityöntekijän tapa kommunikoida asiakkaan kanssa vaikuttaa suoraan siihen, millaista tietoa asiakkaan tilanteesta saadaan ja kuinka asiakas kokee palveluprosessin. Vuorovaikutus ei ole pelkästään tiedonvaihtoa, vaan se sisältää myös emotionaalisia, eettisiä ja relationaalisia ulottuvuuksia. Lastensuojelun sosiaalityössä vuorovaikutukseen asiakkaan ja työntekijän välillä liittyy viranomaisroolin mukanaan tuomaa valtaa. Sosiaalityöntekijä toimii samanaikaisesti tukijana ja päätöksentekijänä, mikä voi vaikeuttaa tasavertaisen vuorovaikutuksen rakentamista. Ammatillinen vuorovaikutus edellyttääkin kykyä yhdistää empaattinen kohtaaminen ja lainsäädäntöön perustuva vastuu. Työntekijän reflektiivinen ote ja vuorovaikutustaitojen jatkuva kehittäminen ovat keskeisiä keinoja näiden haasteiden hallinnassa (Huttunen, 2019.)

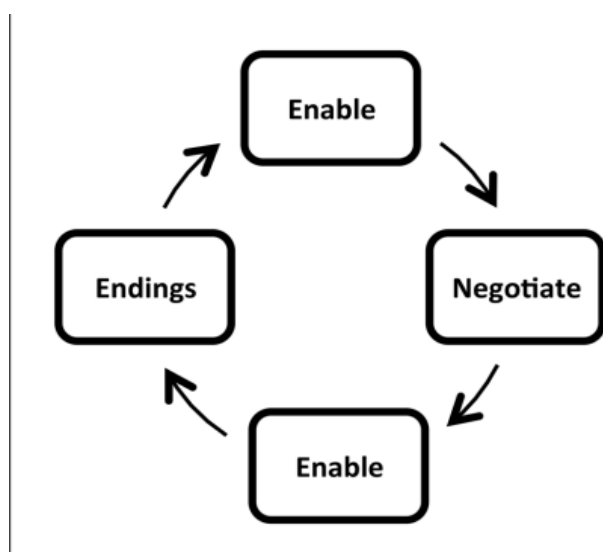
3.1 Suhdeperustainen sosiaalityö lastensuojelussa

Suhdeperustainen sosiaalityö on yksi lastensuojelutyöskentelyä ohjaaja lähestymistapa, jossa ihmissuhteen laatu ja vuorovaikutus asiakkaan ja työntekijän välillä ovat työn keskiössä. Suhdeperustaisuuden lähtökohta on, että muutos syntyy ennen kaikkea luottamuksellisen, kunnioittavan ja tasavertaisuutta korostavan suhteen kautta, eikä pelkästään palveluiden, menetelmien ja säädösten perusteella (Trevithick 2012.) Tasavertaisen suhteen luominen asiakkaan ja sosiaalityöntekijän välille on lastensuojelun kontekstissa pulmallista, sillä sosiaalityöntekijä voi joutua tekemään väliin tuloja lapsen tai perheen elämään myös heidän

tahtonsa vastaisesti. Toimivan suhteen luominen on edellytys yhteistyölle, vaikka työntekijän ja asiakkaan välillä olisi erimielisyyksiä ja joskus jopa hyvä suhde itsessään voi olla muutosta edistävä voima (McMullin 2017, 16–17; Turney 2012.)

Suhdeperustaisuudessa oleellista on keskinäinen luottamus sekä asiakkaan kokemus kuulluksi ja nähdyksi tulemisesta. Lastensuojelun kontekstissa on tutkittu paljon luottamuksen rakentumista asiakkaan ja sosiaalityöntekijän välillä ja sen on todettu olevan merkittävä tekijä työskentelyn vaikuttavuuden suhteen (Trevithick 2012, 13). Oleellista suhdeperustaisessa työskentelyssä on pitkäjänteisyys, sillä toimiva ja luottamukseen perustuva suhde vaatii aikaa. Lastensuojelun asiakkaina ollaan usein vasten tahtoa, jolloin riittävän ajan antaminen suhteen muodostumiselle on vanhempien osalta oleellista. Suhteen muodostaminen lapseen vaatii useita tapaamisia, jotta lapsi oppii tuntemaan sosiaalityöntekijän (Alatalo 2018, 98.) Pitkäjänteisen työskentelyn tiedetään tutkimusten perusteella olevan nykyisessä lastensuojelutyöskentelyssä haasteellista, sillä työntekijöiden vaihtuvuus on suurta eikä aikaa yksittäisen asiakkaan kohtaamiseen riittävän usein ole.

Sheryl McMullin (2017) on tutkinut suhdeperustaista sosiaalityötä ja kuvannut asiakkaan ja sosiaalityöntekijän välisen suhteen rakentumista. Hän on muodostanut nelitasoisen mallin, joka ohjeistaa sosiaalityöntekijää asiakassuhteen luomisessa: 1) sitouta (*engl.* engage), 2) neuvottele (negotiate), 3) mahdollista (enable) ja 4) lopeta (endings). Mallia on havainnollistettu kuviossa 1.

Kuva 1 Suhteen luomisen prosessi (McMullin 2017, 22)

Suhteen luomisen prosessi alkaa sitoutumisesta ja siihen liittyen asiakas ja työntekijä selvittävät toistensa ajatuksia odotuksista, rooleista ja rajoitteista työskentelyn suhteen. Asiakkaan sitoutuminen vaatii sosiaalityöntekijältä taitoa kuunnella asiakasta ja olla avoin sekä rehellinen, selkeää kommunikaatiota ja uskallusta esittää omia ajatuksia asiakkaalle. Sitoutuminen ja luottamuksen rakentaminen voivat vaatia useita yrityksiä ja kestää pitkään. (McMullin 2017, 18–22).

Mallin seuraavassa vaiheessa sosiaalityöntekijä ja asiakas rakentavat kumppanuutta ja yhteisymmärrystä työskentelyn kohteena olevista ongelmista. Tämä vaatii asiakkaan voimaantumista ja kunnioitusta sosiaalityöntekijältä, sillä työntekijän ja asiakkaan näkemykset tilanteen haasteista saattavat poiketa toisistaan. Tähän liittyen oleellinen vaihe lastensuojelun työskentelyssä on asiakassuunnitelman laatiminen, johon kirjataan lapsen tilanteessa olevat haasteet ja ongelmat, sekä miten näihin puututaan. Vanhempi saattaa olla haasteista eri mieltä tai jopa vähätellä niiden olemassaoloa, jolloin sosiaalityöntekijän tulee toimivan suhteen luomiseksi voimaannuttaa asiakas, jotta suhde ei jäisi pinnalliseksi taikka epäluottamuksen vuoksi toimimattomaksi (McMullin 2017.)

Lastensuojelussa muutosprosessi on erityinen, sillä taustalla voi olla väliintulo asiakkaan elämään tilanteessa, jossa asiakas itse ei näe tarvetta muutokselle. Tällöin ei voida puhua asiakaslähtöisestä työskentelystä, sillä tavoitteiden takana ei ole asiakkaan oma halukkuus muutokseen (Murphy ym. 2013, 707–717). Asiakas voi myös kokea muutokseen liittyvät toimenpiteet liian vaikeiksi, jonka vuoksi hän vetäytyy työskentelystä. Tämän vuoksi sosiaalityöntekijän tulee paloitella haluttu muutos asiakkaalle pienemmiksi askeliksi, puhutaan mallin kolmannesta, mahdollistamisen vaiheesta (enable) (McMullin 2017.) Lastensuojelun sosiaalityöntekijällä on kuitenkin velvollisuus puuttua lapsen kehitystä heikentäviin olosuhteisiin, joten jos vanhempi ei osoita minkäänlaista muutosvalmiutta taikka tilanne pysyy samana tai jopa huononee, on sosiaalityöntekijällä velvollisuus lasta suojellakseen tehdä päätöksiä ja interventioita myös vanhemman tahdon vastaisesti. Lastensuojelussa tuen ja kontrollin tasapainottelu onkin asiakassuhteeseen voimakkaasti vaikuttava tekijä (Heino 2007, 50). Jos vanhempi kuitenkin kykenee muutokseen pienin askelin, on kumppanuudesta mahdollista muodostua molemmille osapuolille hyödyllinen ja tämä lisää asiakkaan motivaatiota (McMullin 2017).

McMullinin (2017) luoman mallin viimeisessä vaiheessa puhutaan suhteen lopettamisesta (endings). Suhteen lopettaminen on otettava asiakkaan kanssa puheeksi jo aiemmin, muutoksen mahdollistamisen tasolla ja suhteen loppuminen on otettava työskentelyn yhdeksi tavoitteeksi. Lastensuojelun kontekstissa asiakkuus voi päättyä avohuollon palveluissa, kun sosiaalityöntekijä arvioi, että tilanne on parantunut niin paljon, ettei tarvetta lastensuojelun tuelle enää ole. Avohuollosta voidaan siirtyä myös sijaishuoltoon, jolloin lapsen tilanteessa on jouduttu turvautumaan viimesijaiseen toimeen, huostaanottoon ja tämän vuoksi asiakkuus siirretään lastensuojelun sijaishuoltoon, jolloin myös lapsen asioista vastaava sosiaalityöntekijä yleensä vaihtuu palvelujärjestelmän asettamien rakenteiden vuoksi. (Hokkila 2023, 71–72). Asiakkuuden loppuminen lastensuojelussa olisi ihanteellista, mutta todellisuudessa moni perhe tarvitsee lastensuojelun tukea pitkään, eikä suhdemallissa päästä lopettamisen vaiheeseen ennen kuin lapsi täyttää 18-vuotta. Tällöin oleellista on, että esimerkiksi lastensuojelun sijaishuollosta itsenäistyvää nuorta valmistellaan siihen, että suhde sijaishuollon sosiaalityöntekijään tulee loppumaan ja uusi suhde alkaa jälkihuollon sosiaalityöntekijän kanssa ja nuorta tulee valmistella tähän ajoissa. Huomionarvoista on, että malli on syklinen, mikä mahdollistaa asiakkaan ja työntekijän eritahtisen ja -suuntaisen liikkumisen prosessin eri vaiheiden välillä (McMullin 2017.)

3.2 Dialogisuus ja systeeminen ajattelu osana suhdeperustaista lastensuojelutyötä

Dialogisuus on keskeinen tekijä vaikuttavassa lastensuojelun sosiaalityössä, sillä se mahdollistaa asiakkaiden osallisuuden, luottamuksen rakentumisen ja yhteisen ymmärryksen syntymisen ammattilaisen ja perheen välille. Dialoginen työote perustuu vastavuoroiseen vuorovaikutukseen, jossa sosiaalityöntekijä kuuntelee avoimesti asiakkaan näkemyksiä ja tunnistaa tämän kokemuksellisen tiedon merkityksen päätöksenteossa (Seikkula & Arnkil, 2006). Tutkimusten mukaan dialogisuus tukee asiakkaan toimijuutta ja lisää kokemusta kuulluksi tulemisesta, mikä on erityisen tärkeää lastensuojelussa, jossa asiakkaat ovat usein valtasuhteessa haavoittuvassa asemassa (Gallagher ym., 2012). Lisäksi dialoginen vuorovaikutus edistää lapsen osallisuutta ja oikeutta tulla kuulluksi häntä koskevissa asioissa, mikä on yhteydessä parempiin yhteistyösuhteisiin ja myönteisempiin asiakasprosesseihin (Vis & Fossum, 2013). Dialogisuus ei näin ollen ole ainoastaan vuorovaikutustaito, vaan eettinen ja rakenteellinen periaate, joka vahvistaa lastensuojelun vaikuttavuutta tasapainottamalla ammatillista valtaa ja tukemalla yhdessä rakennettuja ratkaisuja (Biehal, 2014).

Suhdeperustaiseen sosiaalityöhön liittyy ajatus asiakkaan yksilöllisyydestä. Asiakasta ei nähdä vain ongelmien kautta, vaan hänen tilanteessaan otetaan huomioon koko hänen elinpiirinsä vaikutus tähänhetkisiin haasteisiin. Tämä ajattelutapa juontaa juurensa systeemisestä työskentelyotteesta, erityisesti niin kutsutusta Hackneyn mallista. Mallin mukaan ihmisen elämässä vallitsee systeemien kokonaisuus, joka koostuu erilaisista elementeistä. Nämä elementit liittyvät joko suorasti tai epäsuorasti toisiinsa, eivätkä toimi yksinään, vaan riippuvaisina toisistaan ja vuorovaikutuksessa keskenään täydentääkseen systeemin kokonaisuutta (Teater 2020, 17).

Systeemisen ajattelun näkökulmasta ihminen toimii aina osana laajempaa kokonaisuutta. Systeemit rakentuvat niiden jäsenten välisistä suhteista, vuorovaikutuksesta, rooleista ja asenteista, ja jokainen yksilö syntyy jo valmiiksi jonkin systeemin jäseneksi ja elää elämäänsä sen puitteissa (Sudenlehti 2018, 24–26). Systeemitopia tarjoaa sosiaalityöntekijälle välineen tarkastella asiakkaan tilannetta kokonaisuutena ja hahmottaa, millaisia ilmiöitä asiakkaan ympärillä olevissa systeemeissä esiintyy. Tällöin vaikeuksia ei tulkita yksinomaan asiakkaan henkilökohtaisiksi ongelmiksi. Teorian keskeisenä tavoitteena on vaikuttaa yhteen tai useampaan asiakkaan elinympäristöön kuuluvaan systeemiin, kuten perheeseen tai kouluuyhteisöön, jotta ongelmia voidaan lievittää ja arjen tasapainoa vahvistaa (Sudenlehti 2018, 31–35). Systeemitopia pohjautuu ajatukseen, että haasteisiin löytyy kestävimmit ratkaisut siinä ympäristössä, jossa ne ovat syntyneet. Tästä syystä asiakkaan oma elämäntarina ja kokemusmaailma muodostavat keskeisen perustan uusien toimintatapojen löytämiselle (Lorås & Ness 2017, 144).

Systeeminen työskentelytapa on luonteeltaan myös suhdekeskeinen. Se painottaa ihmissuhteiden merkitystä, dialogia, yhteistoimintaa, ratkaisukeskeistä otetta sekä kertomusten uudelleen jäsentämistä. Lastensuojelun arjessa tämä edellyttää, että sosiaalityöntekijällä on mahdollisuus kohdata lapset ja perheet rauhassa ja perehtyä heidän tilanteisiinsa ilman jatkuvaa kiirettä. Dialoginen ja yhteistyöhön perustuva työskentely mahdollistaa kokonaisvaltaisen ymmärryksen muodostamisen perheen elämäntilanteesta, joka voi näyttäytyä hajanaisena ja vaikeasti hahmotettavana. Organisatorisilla rakenteilla on ratkaiseva merkitys sen suhteen, jääkö työntekijöille aikaa luottamukselliseen vuorovaikutukseen perheiden kanssa. Systeeminen toimintamalli luo edellytykset dialogille ja reflektiolle tarjoamalla niille tilan ja rakenteen. Organisaatioissa, joissa systeemisyttä

arvostetaan, työntekijöillä on mahdollisuus keskustella asiakasperheiden tilanteista keskenään, jakaa tietoa ja tarkastella asioita yhdessä. Näiden keskustelujen tulisi ylittää pelkkä kiireellinen tiedonvälitys ja sisältää pohdintaa, hypoteesien esittämistä sekä yhteistä ajattelua siitä, mitkä keinot voisivat tukea perheitä etenemään kohti parempaa tilannetta (Fagerström 2016, 21.)

3.3 Chris Trotterin teoretisointi vuorovaikutuksesta vastentahtoisten asiakkaiden kanssa

Lastensuojelutyössä on paljon tilanteita, joissa asiakkuus perustuu viranomaispäätökseen eikä asiakkaan omaan aloitteeseen. Sekä vanhemmat että lapset voivat kokea lastensuojelun interventiot kontrolloivina, epäoikeudenmukaisina tai uhkaavina, mikä ilmenee vastentahtoisuutena, yhteistyöhaluttomuutena tai avoimena vastustuksena. Vastentahtoisten asiakkaiden kanssa tehtävä vuorovaikutustyö onkin yksi lastensuojelun keskeisimmistä ammatillisista haasteista. Australialainen sosiaalityön tutkija Chris Trotter on kehittänyt teoreettisen ja empiirisesti perustellun viitekehyksen, joka tarjoaa välineitä ymmärtää ja jäsentää tätä vuorovaikutusta erityisesti pakon ja kontrollin konteksteissa. Trotterin teoretisointi perustuu sosiaalisen oppimisen teoriaan, relationaaliseen sosiaalityöhön sekä tutkimukseen vaikuttavista käytännöistä (*evidence-based practice*). Hänen lähestymistapansa on ollut erityisen vaikutusvaltainen lastensuojelun kaltaisilla alueilla, joissa työntekijän toiminnalla on merkittävä institutionaalinen valta suhteessa asiakkaaseen (Trotter, 2006; Trotter 2015).

Trotterin mukaan vastentahtoisuutta ei tule ymmärtää yksilön ominaisuutena tai puutteena, vaan ennen kaikkea vuorovaikutuksellisenä ja rakenteellisenä ilmiönä. Lastensuojelussa vastentahtoisuus voi liittyä esimerkiksi tilanteisiin, joissa on huostaanoton uhka, tarve vanhemmuuden arvioinnille tai aiempiin kielteisiin kokemuksiin viranomaisista. Asiakkaan näkökulmasta vastustus voi olla rationaalinen ja itsesuojelullinen reaktio tilanteeseen, jossa oma autonomia koetaan uhatuksi (Trotter, 2013). Keskeistä Trotterin ajattelussa on oletus siitä, että työntekijän vuorovaikutustyyli vaikuttaa ratkaisevasti siihen, vahvistuuko vai lievittykö asiakkaan vastentahtoisuus. Kontrolloiva, epäselvä tai moralisoiva työote voi lisätä perheiden defenssiivisyyttä, kun taas kunnioittava ja ennakoitava vuorovaikutus voi luoda edellytyksiä yhteistyölle myös pakon edessä (Trotter ym. 2012).

Trotterin tunnetuin teoreettinen käsite on pro-sosiaalinen mallintaminen (*pro-social modeling*). Sen lähtökohtana on ajatus siitä, että asiakkaat oppivat vuorovaikutustapoja ja käyttäytymismalleja havainnoimalla ammattilaisen toimintaa. Lastensuojelussa työntekijä toimii merkittävänä vuorovaikutuksellisenä mallina, erityisesti tilanteissa, joissa perheiden omat sisäiset vuorovaikutussuhteet ovat kuormittuneita tai ristiriitaisia (Trotter, 2006). Pro-sosiaalinen mallintaminen tarkoittaa käytännössä empaattisen ja kunnioittavan suhtautumisen yhdistämistä selkeisiin rajoihin, odotuksiin ja vastuisiin. Lastensuojelun kontekstissa tämä voi näyttäytyä esimerkiksi siten, että työntekijä tunnistaa ja sanoittaa vanhemman voimavaroja, mutta puuttuu samalla johdonmukaisesti lapsen turvallisuutta vaarantavaan toimintaan. Trotter korostaa, että rakentava palautteenanto – sekä myönteisen että kielteisen palautteen osalta – on keskeinen osa muutosta edistävää vuorovaikutusta (Trotter, 2015).

Lastensuojelun sosiaalityössä valta on väistämätön osa ammatillista roolia. Trotterin mukaan vallan kieltäminen tai peittäminen voi heikentää luottamusta ja lisätä vastakkainasettelua. Sen sijaan vallan avoin ja rehellinen käsittely – esimerkiksi sen selittäminen, mihin lainsäädäntö sosiaalityöntekijää velvoittaa ja missä asioissa perheellä on vaikutusmahdollisuuksia – lisää työn läpinäkyvyyttä ja ennakoitavuutta (Trotter, 2006). Tämä avoimuus mahdollistaa myös asiakkaan toimijuuden ja osallisuuden tukemisen. Vaikka lastensuojelun asiakkuus on pakollinen tietyissä tilanteissa, vanhemmilla ja lapsilla voi olla aitoa päätösvaltaa esimerkiksi tavoitteiden muotoilussa, työskentelyn painopisteissä ja arjen ratkaisujen suunnittelussa. Trotterin mukaan juuri tällainen rajattu toimijuus voi vähentää vastentahtoisuutta ja lisätä sitoutumista työskentelyyn (Trotter ym. 2012).

3.4 Sitoutumisen käsite

Vanhemman sitoutumista lastensuojelun kontekstissa on aiemmassa tutkimuksessa kuvattu muun muassa vastavuoroiseksi ja tarkoituksenmukaiseksi käytökseksi vanhemman ja sosiaalihuollon edustajan välillä sosiaalihuollon tarjoamissa palveluissa, joiden tarkoituksena on tuottaa positiivista muutosta asiakkaan elämässä (Platt 2012, 142, ks. Yatchmenoff, 2005). Sitoutuminen työskentelyyn (engl. *engagement*) pitää sisällään osallistumisen (engl. *involvement*), yhteistyön (engl. *collaboration*), myöntyväisyyden ja esimerkiksi säädösten noudattamisen (engl. *compliance*) sekä osallisuuden (engl. *participation*). Tärkeää sitoutumisen muodostumisessa on myös henkilön motivaatio toimintaa kohtaan. (Gladstone ym. 2012, 112; Fusco 2015, 546.) Kyseisiä termejä käytetään aihetta koskevassa

tutkimuksessa yksinään, mutta usein näitä kaikkia kuvataan termillä sitoutuminen. Sitoutumisen ensimmäisenä, ja vähimmäisenä tasona voidaan pitää vanhemman fyysistä läsnäoloa lastaan koskevilla tapaamisilla (Darlington, Healy & Feeney 2010, 1023).

Termin sitoutua verbimuoto on sitoutuminen, mikä tarkoittaa velvoittavaa lupausta tai oikeustointia, jolla joku sitoutuu tekemään tai jättämään tekemättä jotakin. Sitoutumisen synonyymeinä pidetään omistautumista ja velvollisuutta. Englannin kielelle käännettynä termi sitoutua on *engagement* tai *commitment*, joiden erona on ensimmäiseen liittyvä ulkoapäin asetettava velvoittavuus ja jälkimmäiseen liittyvä sisäinen motivaatio ja omistautuminen. Termiin *commitment* sisältyy vastuullisuus, sinnikkyys, luotettavuus ja omistautuminen, jotka taas liittyvät ihmisten välisiin sopimuksiin ja lupauksiin (Cambridge University Press 2021.) Lastensuojelun asiakkaan asemassa sitoutuminen voidaankin nähdä niin ulkopäin velvoittavana kuin sisäisen motivaation sääntelemänä toimintana, sillä lastensuojelun työskentelyssä asiakkaan kanssa asetetaan tavoitteita, joiden saavuttamiseksi vanhemman tulee työskennellä myös vastoin omaa tahtoaan. Lastensuojelussa saatetaan tehdä myös päätöksiä, jotka vaikuttavat vanhemman oikeuksiin suhteessa lapseensa ja näissä tilanteissa vanhemman sisäinen motivaatio voi olla koetuksella. Kuitenkin sisäinen motivaatio on useimmiten se, mikä saa ihmisen sitoutumaan johonkin.

3.5 Kokemusasiantuntijuus vanhempien sitoutumisen edistäjänä

Sitoutumista tarkasteltiin edellä sekä ulkoapäin velvoittavana että sisäisestä motivaatiosta kumpuavana toimintana, joka lastensuojelun kontekstissa rakentuu vuorovaikutuksessa vanhemman ja ammattilaisen välillä. Tässä tutkimuksessa kohderyhmänä ovat lastensuojelun kokemusasiantuntijat, sillä heillä on itsellään kokemusta lastensuojelun asiakkuudesta sekä yhteistyöstä sosiaalityöntekijöiden kanssa, minkä vuoksi heiltä on mahdollista saada tietoa vanhempien sitoutumisen parantamiseen liittyen.

Lastensuojelun kokemusasiantuntijat vastaavat lastensuojelun palvelukentässä tarpeeseen kehittää palveluita asiakkaiden kokemuksista käsin tiedolla, jota ammattilaisten asiantuntijatieto ei tavoita. Lastensuojelun kokemusasiantuntijat toimivat vertaistukena asiakkaille ja voivat olla konkreettisesti mukana asiakastyöskentelyssä. Kokemusasiantuntijat raivaavat myös tietä asiakkaiden osallisuuden parantamiselle lastensuojelussa. Lastensuojelun kokemusasiantuntijat ovat nuoria tai vanhempia, jotka ovat olleet itse ja/tai joiden oma lapsi on tai on ollut lastensuojelun asiakkaana. Lastensuojelun kokemusasiantuntijoilla on

kokemusta lastensuojelun työskentelystä, palveluista tai omasta tai lapsen sijoituksesta kodin ulkopuolelle. Kokemusasiantuntijat saavat työskentelyyn koulutuksen, joka valmistaa heitä toimimaan lastensuojelun palveluiden kehittämisessä, lastensuojeluasiakkaiden osallisuuden vahvistamisessa sekä asiakkaan ymmärryksen lisäämisessä lastensuojelun toimintaa kohtaan. Kokemusasiantuntijuudessa korostuu vertaistuki ja vertaisten välinen ymmärrys (Kasper Kasvatus- ja perheneuvonta ry 2025; Kiili & Itäpuisto 2022.)

Kokemusasiantuntijuus ei tutkimusten perusteella rajaudu yksinomaan kokemusten jakamiseen, vaan se voidaan ymmärtää eräänlaisena tiedon muotona, joka täydentää ammatillista ja tutkimuksellista tietoa tarjoamalla näkökulmia palvelujärjestelmän toimivuuteen, vuorovaikutussuhteisiin sekä asiakkaiden osallisuuden toteutumiseen (Kiili & Itäpuisto 2022). Suomalaisessa lastensuojelututkimuksessa on havaittu, että kokemusasiantuntijuus voi toimia sillanrakentajana asiakkaiden ja ammattilaisten välillä sekä tukea yhteistä tiedonmuodostusta palveluprosesseissa. Kiilin ja Itäpuiston (2022) tutkimuksessa ammattilaiset kuvasivat kokemustiedon merkitystä erityisesti vertaistukeen perustuvana tietona, tunteisiin ja haavoittuvuuteen liittyvänä tietona sekä koulutuksen ja reflektion kautta jäsenyvänä asiantuntijuutena. Tutkimus osoittaa, että kokemustieto voi laajentaa ammattilaisten ymmärrystä asiakkaiden tilanteista ja tehdä näkyväksi sellaisia lastensuojelun käytäntöihin liittyviä ongelmakohtia, jotka eivät välttämättä tule esiin institutionaalisen tiedon kautta (Kiili & Itäpuisto 2022).

Myös lasten ja nuorten osallisuutta koskevassa tutkimuksessa kokemusasiantuntijuudella on todettu olevan keskeinen merkitys. Kiilin (2011; 2023) tutkimukset osoittavat, että lastensuojelun asiakkaiden omat kokemukset voivat tarjota arvokasta tietoa siitä, miten palvelut tosiasiallisesti toimivat lasten näkökulmasta ja miten osallisuutta voidaan vahvistaa rakenteellisesti. Kokemusasiantuntijuuden hyödyntäminen voi näin tukea YK:n lapsen oikeuksien sopimuksen mukaista lasten kuulemistä ja osallistumista heitä koskevassa päätöksenteossa (Kiili 2011; Kiili & Itäpuisto 2022).

Kansainvälisessä tutkimuskirjallisuudessa lastensuojelun kokemusasiantuntijuutta on tarkasteltu erityisesti ”*experts by experience-*” ja ”*peer support*”-näkökulmien kautta. Useat vertaisarvioidut tutkimukset osoittavat, että kokemusasiantuntijoiden mukanaolo lastensuojelun palveluissa voi lisätä asiakkaiden luottamusta viranomaisiin, vahvistaa osallisuuden kokemusta sekä parantaa palveluiden saavutettavuutta ja hyväksyttävyyttä (Fox

2019; Healy & Darlington 2009). Lisäksi vanhempien kokemuksiin perustuva vertaistuki on yhdistetty myönteisiin vaikutuksiin perheiden hyvinvoinnissa ja palveluprosesseihin sitoutumisessa (Berrick et al. 2011). Samalla tutkimuksissa on tuotu esiin kokemusasiantuntijuuden hyödyntämiseen liittyviä haasteita. Kansainväliset tutkimukset korostavat, että kokemustiedon asema suhteessa ammatilliseen asiantuntijuuteen jää usein epäselväksi, mikä voi vaikeuttaa sen systemaattista hyödyntämistä osana lastensuojelun rakenteita (McLaughlin 2009b; Fox 2019). Tämän vuoksi kokemusasiantuntijuuden vaikuttava käyttö edellyttää selkeitä rooleja, koulutusta, ammatillista tukea sekä organisaation sitoutumista osallisuutta edistäviin toimintatapoihin (Healy & Darlington 2009; Kiili & Itäpuisto 2022).

4 Tutkimustehtävä ja tutkimuskysymykset

Lastensuojeluasiakkaiden vanhempien sitoutumisella lastensuojelutyöskentelyyn on merkitystä lastensuojelun interventoiden vaikuttavuuden suhteen aiemman tutkimuksen perusteella. Kuitenkaan siitä, miten vanhempien sitoutumista voitaisiin parantaa tai mitkä asiat vanhemman ja sosiaalityöntekijän välisessä yhteistyössä edistävät vanhemman sitoutumista, ei ole juurikaan aiempaa tutkimustietoa ja erityisesti kotimainen tutkimustietoa aiheesta on vähäistä. Tämän tutkielman tarkoituksena on paikata kyseistä tutkimusaukkoa selvittämällä lastensuojelun kokemusasiantuntijoiden näkemyksiä siitä, mitkä asiat lastensuojelun kokemusasiantuntijoiden näkökulmasta vaikuttavat vanhempien sitoutumista edistävään yhteistyöhön vanhemman ja sosiaalityöntekijän välillä ja mitkä asiat heikentävät sitoutumista edistävää yhteistyötä. Tämän tiedon perusteella luodaan kokonaiskäsitystä siitä, miten lastensuojelussa voidaan vaikuttaa vanhempien työskentelyyn sitoutumiseen. Tutkimuksen tarkoituksena on myös tuottaa arvokasta tietoa lastensuojelun toiminnan kehittämiseksi entistä asiakaslähtöisemmäksi sekä vaikuttavammaksi.

Tutkimuskysymykseni on:

Mitkä asiat vanhemman ja sosiaalityöntekijän välisessä yhteistyössä edistävät vanhemman sitoutumista lastensuojelutyöskentelyyn, ja entä mitkä asiat heikentävät sitä kokemusasiantuntijoiden näkökulmasta?

4.1 Aineiston kuvaus

Tutkimuksen aineistona käytetään ”Lastensuojelu lapsen etuna: haastattelut 2021–2022” - haastatteluaineistoa. Tutkimuksesta vastasi Tampereen yliopisto ja tutkimuksen hallinnollisesta kokonaisuudesta Uudenmaan sosiaalialan osaamiskeskus Socca. Aineisto on tallennettu jatkokäyttöä varten Aila tietoaarkistoon, josta se on saatavilla väitöskirjatutkimuksiin sekä pro gradu ja ylemmän amk-tutkinnon tutkimuksiin hyödynnettäväksi. Tutkimushankkeen tarkoituksena oli muodostaa tietoa lapsen tilanteen selvittämisestä sosiaalihuollon arviointiprosessissa, jossa selvitetään muun muassa lastensuojelutarvetta. Tutkimuksen kiinnostuksen kohteena oli sosiaalityöntekijöiden ja muiden ammattilaisten sekä lastensuojelun kokemusasiantuntijoiden arviot lapsesta lastensuojelussa ja palveluiden rajapinnoilla.

Aineisto koostuu lapsiperhepalveluihin ja lastensuojeluun liittyvistä yksilö- ja ryhmähaastatteluista. Haastatteluissa käsitellään lapsen tilanteen arviointiprosessia tilanteissa, joissa pohditaan, onko kyse lastensuojelun asiakkuutta vaativasta tilanteesta. Aineisto on kerätty lastensuojelun sosiaalityöntekijöiltä ja esihenkilöiltä eri puolilta Suomea sekä lastensuojelun kokemusasiantuntijoilta. Haastatellut kokemusasiantuntijat ovat nuoria aikuisia, joilla itsellään on kokemusta lastensuojelusta, sekä vanhempia, joilla on lapsensa kautta asiakaskokemusta lastensuojelusta. Haastattelut koostuvat jokaisen kohderyhmän omista haastatteluista. Haastattelut toteutettiin yksilö- tai ryhmähaastatteluina, joissa haastateltaville kerrottiin kuvitteellinen tilanne lastensuojelutarpeen arvioon tulevasta lapsiperheestä. Haastattelun kysymykset liittyivät esimerkiksi siihen, miten haastateltavat lähtisivät toteuttamaan arviointia, miten eri palveluihin tai arviota tekevään sosiaalityöntekijään liittyvät ominaisuudet vaikuttavat arvion tekemiseen suhteessa lapsen edun toteutumiseen ja miten toisistaan eroavat näkemykset lapsen edun toteuttamisesta ratkaistaan. Haastatteluissa etsittiin vastausta myös siihen, miten varmistutaan siitä, että arviointi tehdään lapsen edun mukaisesti ja mitkä asiat voivat haitata lapsen edun toteutumista arvioinnin aikana. Haastattelurunko on tämän tutkimuksen liitteenä (liite 1).

Koska tässä tutkimuksessa ollaan kiinnostuneita lastensuojelun asiakasvanhempien sitoutumisesta lastensuojelutyöskentelyyn, valikoitui kyseisestä aineistosta käytettäväksi ryhmähaastattelut, joissa haastateltiin lastensuojelun kokemusasiantuntijoita eli vanhempia, joilla on lapsensa kautta asiakaskokemus lastensuojelusta. Aineistosta rajautui pois sosiaalityöntekijöiden ja muiden haastateltujen sosiaalihuollon ammattilaisten haastattelut, sillä tässä tutkimuksessa ei olla kiinnostuneita sosiaalityöntekijöiden taikka muiden ammattilaisten näkemyksistä. Myös lastensuojelun kokemusasiantuntijanuoret, joilla oli oma kokemus lastensuojelun asiakkuudesta, rajautuivat tutkimuksesta pois, sillä heillä ei ole omakohtaista kokemusta vanhempana lastensuojelussa. Aineiston kontekstina on lastensuojelutarpeen arvioon liittyvät prosessit, mutta yhtä lailla tulokset ovat yleistettävissä itse lastensuojeluasiakkuuteen, sillä myös lastensuojelun asiakkuuden aikana sosiaalityöntekijä tekee jatkuvaa arviointityötä suhteessa lapsen tilanteeseen ja lapsen etuun (Lamponen & Aarnio 2024). Lastensuojelun kokemusasiantuntijavanhemmille tehtyjä ryhmähaastatteluja oli yhteensä seitsemän ja haastatteluihin osallistui kahdesta viiteen vanhempaa. Yhteensä haastatteluihin osallistui 23 vanhempaa. Litteroitua aineistoa tätä tutkimusta varten oli 116 sivua. Aineiston helppokäyttöisyyden lisäämiseksi olen nimennyt haastattelut

järjestysnumeroin H1, H2 ja niin edelleen ja vastaajat järjestysnumeroin V1, V2 ja niin edelleen.

Tutkimuksen haastattelurunko sisälsi kuusi eri osa-aluetta (Liite 1):

1. Arvioinnin tekeminen ja sen toteutus sekä suuntautuminen palvelukentässä
2. Arvioitsijaan eli sosiaalityöntekijään liittyvät tekijät
3. Perheen tilanteeseen liittyvät tekijät
4. Organisaatio ja palvelujärjestelmä
5. Lapsen edun mukainen arviointi
6. Näkemykset tarvittavista tiedoista lapsen lastensuojelun tarpeen arvioimiseksi

Aloitin aineiston analysoinnin lukemalla läpi kaikki tutkimukseeni valitsemani haastattelut. Työskentelyä helpotti se, että haastattelut olivat jo litteroidussa muodossa. Vaikka en ole omassa tutkimuksessani kiinnostunut siitä, miten kokemusasiantuntija vanhemmat näkevät vinjetissä esitellyn perheen tilanteen kannalta oikeaksi työskentelysuunnaksi, en kuitenkaan päätenyt rajaamaan valmiista haastatteluaineistosta pois kysymyksiä esimerkiksi siitä, mihin palveluihin haastateltavat ohjaisivat vinjetin asiakasperheen, sillä halusin sisällyttää koko haastattelun tutkimusaineistooni. Lopulta tämä oli oikea valinta, sillä haastateltavat kertoivat tutkimuskysymykseni kannalta oleellisia asioita kaikissa haastattelun vaiheissa eikä vain niissä, joissa suoraan kysyttiin erilaisten asioiden vaikutuksesta arviointiin.

4.2 Analyysi ja tutkimusmenetelmät

4.2.1 Fokusryhmähaastattelu

Tutkimukseni aineisto koostuu fokusryhmähaastatteluista, joissa on ollut kahdesta kahdeksaan haastateltavaa. Fokusryhmähaastattelun tarkoitus on tunnistaa haastateltavien erilaisia näkemyksiä tutkimusaiheesta ja saada käsitys osallistujien omista näkökulmasta (Hennink 2007, 5). Fokusryhmähaastattelua ohjaa tutkija (kysyjä), joka johtaa keskustelua etukäteen laaditun haastatteluoppaan avulla. Tutkijan tulee pitää huoli siitä, että kaikki teemat käsitellään haastattelun aikana ja ohjata keskustelua myös takaisin aiheeseen tarvittaessa.

Fokusryhmähaastattelussa menetelmänä etuna on, että yksilöhaastatteluihin verrattuna se antaa osallistujille mahdollisuuden myös toisten osallistujien innostamiseen mikä taas mahdollistaa monipuolisemman tiedon saamisen aiheesta. Tämä edellyttää kuitenkin sen, että haastateltavat jakavat mielenkiinnon keskusteltavasta aiheesta (Hennink 2007, 4; Kaskiharju, Oesch-Börman, & Sarvimäki 2006, 10.) Fokusryhmähaastattelu eroaa myös perinteisestä yksilöhaastattelusta sillä, että fokusryhmähaastattelussa on mahdollista syntyä spontaania keskustelua haastateltavien välillä, kun pääpaino keskustelussa ei ole haastattelijan kysymyksissä. Keskustelun syntymistä pidetään myös fokusryhmähaastattelun tavoitteena, kunhan keskustelu pysyy tutkimuksen kannalta oleellisessa teemassa (Hennink 2007, 5; Kaskiharju ym. 2006, 10). Aineistosta omaan tutkimukseeni valitsemisani haastatteluissa oli paljon keskustelua, mikä toi haastatteluihin lisää syvyyttä. Haastateltavat saattoivat innostua puhumaan jostain aiheesta pitkäänkin ja ajautuivat ajoittain myös sivuraiteille keskustelussa, jolloin tutkija kuitenkin johdatti keskustelun hienovaraisesti takaisin käsiteltäviin kysymyksiin ja aiheisiin.

4.2.2 Sisällönanalyysi

Aineisto analysoitiin käyttäen laadullista sisällönanalyysiä. Sisällönanalyysi on niin kutsuttu perusmenetelmä, jolla voidaan analysoida lähes mitä tahansa tekstimuotoista aineistoa (Tuomi & Sarajärvi 2018, 87.) Analyysillä tarkoitetaan aineiston huolellista lukemista, pohtimista, jäsentämistä ja tekstikokonaisuuden järjestelyä. Analyysin tarkoituksena on luoda ymmärrys runsaasta tekstimassasta tarkastellen tutkimuksen kannalta oleellisia seikkoja. Tavoitteena on muodostaa aineistosta enemmän tietoa, kuin mitä siinä on alun perin ollut ja tämä tapahtuu ensin pilkkomalla aineisto osiin, käsitteellistämällä se ja lopulta kasaamalla se jälleen uudelleen yhdeksi loogiseksi kokonaisuudeksi (Tuomi & Sarajärvi 2018, 87.)

Sisällönanalyysiä hyödyntämällä tutkittavasta ilmiöstä voidaan muodostaa tiivistetty kuvaus, jonka avulla tutkimuksen tulokset kytkeytyvät aiheesta tehtyihin muihin tutkimustuloksiin ja tulokset saadaan liitettyä ilmiön laajempaan kontekstiin (Saaranen-Kauppinen & Puusniekka 2006).

Sisällönanalyysi voidaan toteuttaa aineistolähteisesti, teorialähtöisesti tai teoriaohjaavasti. Teoriaohjaava analyysi sekä aineistolähtöinen analyysi etenevät aineiston mukaan ja niitä kutsutaankin induktiiviseksi analyysiksi. Teorialähtöisessä sisällönanalyysissä puolestaan sisällönanalyysin tutkimusrunkona on aiempi viitekehys ja sitä kutsutaan deduktiiviseksi

analyysiksi. Näitä erilaisia menetelmiä voidaan myös yhdistellä samassa tutkimuksessa (Saaranen-Kauppinen & Puusniekka 2006; Tuomi & Sarajärvi 2018, 91.)

Tässä tutkimuksessa ollaan kiinnostuneita lastensuojelun asiakasvanhempien lastensuojelutyöskentelyyn sitoutumiseen vaikuttavista tekijöistä yhteistyössä sosiaalityöntekijän kanssa kokemusasiantuntijavanhempien näkökulmasta. Tutkimuksen tulokset analysoitiin aineistolähtöisesti sekä teoriaohjaavasti, sillä tutkimusaiheen kannalta on oleellista kuljettaa rinnalla aiempaa teoriaa asiakkaan sitoutumisesta niin, ettei teoria kuitenkaan ohjaa liikaa tutkimuksen tuloksia ja pääpaino säilyy aineistossa. Aineistolähtöisessä lähestymistavassa aineistosta etsitään teemoja, joista tutkimuksen kohteena olevat puhuvat. Aineistoa voi teemoittaa myös tutkijan omien kysymysten kautta ja tällöin keskeistä on se, mitä tutkittavat kunkin teeman kohdalla kertovat. Tällöin tutkijan tehtäväksi ei tule teemojen etsiminen aineistosta, vaan tutkittavien antamien merkitysten löytäminen (Moilanen & Räihä 2018, 60–61.)

Aineistolähtöisen laadullisen aineiston analyysia voidaan kuvata kolmivaiheisena prosessina, johon kuuluu aineiston redusointi eli pelkistäminen, aineiston klusterointi eli ryhmittely ja abstrahointi eli teoreettisten käsitteiden luominen. Ennen aineiston analysointia tulee sisällönanalyysissa määrittää analyysiyksikkö, jolla voidaan tarkoittaa esimerkiksi yksittäistä lausetta, sanaa tai ajatuskokonaisuutta. (Tuomi & Sarajärvi 2018, 91.) Tässä tutkimuksessa analyysiyksikköjä ovat lauseet ja virkkeet, joissa on oleellista tietoa tutkimuskysymyksen kannalta.

Ensimmäisenä vaiheena sisällönanalyysissa alkuperäisdata pelkistetään eli redusoidaan niin, että kaikki kyseiselle tutkimukselle tarpeeton ja epäolennainen rajataan pois aineistosta. Käytännössä tämä voidaan toteuttaa esimerkiksi väreittäin alleviivaamalla (Tuomi & Sarajärvi 2018, 92.) Tässä tutkimuksessa redusointi toteutettiin lukemalla tulostettu aineisto huolellisesti läpi ja alleviivaamalla siitä tutkimuksen kannalta oleelliset asiat. Tämän jälkeen alleviivatut kohdat siirrettiin Word-tiedostoon, jotta jatkotyöskentely helpottuisi.

Redusoinnin jälkeen aloitettiin ryhmittely eli klusterointi. Klusterointi tarkoittaa sitä, että aineistosta poimitut alkuperäiset ilmaukset käydään tarkasti läpi ja etsitään käsitteitä, jotka kuvaavat joko samankaltaisuuksia tai eroavaisuuksia. Samaa ilmiötä kuvaavat käsitteet tulee ryhmitellä ja yhdistää eri luokiksi. Eri luokista muodostuvat alaluokat, jotka nimetään niiden

sisältöä kuvaavalla käsitteellä. Klusteroinnin tarkoituksena on luoda pohja tutkimuksen perusrakenteelle ja muodostaa tutkittavasta aiheesta alustavia kuvauksia. (Tuomi & Sarajärvi 2018, 92.) Tässä tutkimuksessa klusterointi toteutettiin siten, että aiemmassa vaiheessa tehdyn redusoinnin pohjalta alettiin etsimään aineistosta samankaltaisuuksia, joista muodostettiin alaluokkia. Alaluokat nimettiin niitä kuvaavilla käsitteillä. Taulukossa 1 on havainnollistettu aineiston redusointia ja klusterointia tässä tutkimuksessa.

Alkuperäinen ilmaus	Pelkistetty ilmaus	Alaluokka
<p>H2, V2: “Ja että se olisi kaikesta huolimatta sellainen keskusteluyhteys, että ne huomaa että nyt heitä halutaan auttaa, eikä vaan nopeasti mennä sinne että nyt tehdään näin ja näin...”</p>	<p>Kokemus kiireettömyydestä</p>	<p>Sosiaalityöntekijän vuorovaikutusosaaminen</p>
<p>H6, V1: “Ei, ja just se välinpitämättömyyden kokemus. Ja taas mä mietin tuota masentuneisuutta siellä vielä efektinä, niin ei, siis siinä tulee vaan se tunne että, no, ainakin jos on negatiivista valmiiksi, jotain pelkoa, niin ne vaan vahvistuu että. Ei kommunikaatio lähde kyllä välttämättä.”</p>	<p>Sosiaalityöntekijä osoittaa kiinnostusta asiakasta kohtaan</p>	
<p>H3, V2: “Usein käytetään semmoista kieltä, semmoisia ilmaisuja mitä perhe ei ymmärrä, ja silloin sillä voi tulla semmoisia että kuvitellaan jonkun sanan tarkoittavan jotakin. Ja se ei tarkoitakaan sitä...”</p>	<p>Sosiaalityöntekijä käyttää ymmärrettävää kieltä</p>	
<p>H2, V2: “...Kyllä se niin paljon vaikuttaa, jos pystyy toivoa luomaan ja että kyllä tästä kaikki vielä hyväksi muuttuu ja selviää...”</p>	<p>Sosiaalityöntekijä luo toivoa</p>	

Taulukko 1 Esimerkki aineiston klusteroinnista ja redusoinnista

Sisällönanalyysin viimeisessä vaiheessa aineisto käsitteellistetään eli abstrahoidaan. Tämän tarkoituksena on erottaa tutkimuksen kannalta oleellinen tieto, josta muodostetaan teoreettisia käsitteitä. Käsitteiden avulla rakennetaan tietoa tutkimuskohteesta. Tarkoituksena on myös teoreettisten käsitteiden ja empirian liittäminen toisiinsa niin, että johtopäätöksiä ja teoriaa verrataan alkuperäisaineistoon koko kirjoitusprosessin ajan (Tuomi & Sarajärvi 2018, 94–95.) Taulukossa 2 on kuvattuna abstrahointia tässä tutkimuksessa.

Pelkistetty ilmaus	Alaluokka	Yläluokka
Sosiaalityöntekijä luo toivoa	Sosiaalityöntekijän vuorovaikutusosaaminen	Sosiaalityöntekijän osaaminen
Sosiaalityöntekijä osoittaa kiinnostusta asiakasta kohtaan		
Sosiaalityöntekijä käyttää ymmärrettävää kieltä		
Sosiaalityöntekijä selittää asiakkaalle lastensuojeluprosessin	Sosiaalityöntekijän lastensuojelun sosiaalityön osaaminen	
Sosiaalityöntekijä osaa arvioida asiakkaan tilanteen yksilöllisesti		

Taulukko 2 Esimerkki aineiston abstrahoinnista

4.3 Tutkimuseettiset kysymykset

Tutkimusetiikka ohjaa tieteellisen tutkimuksen suunnittelua, toteutusta ja raportointia sekä tutkijan toimintaa koko tutkimusprosessin ajan. Keskeisiä tutkimuseettisiä periaatteita ovat rehellisyys, huolellisuus ja tarkkuus tutkimustyössä sekä avoimuus ja läpinäkyvyys tutkimusmenetelmiä ja tuloksia raportoitaessa (TENK, 2019). Tutkijan velvollisuutena on noudattaa hyvää tieteellistä käytäntöä ja välttää vilppiä, kuten sepittämistä, vääristelyä ja plagiointia.

Ihmistieteellisessä tutkimuksessa korostuvat erityisesti tutkittavien oikeudet. Tutkittavien vapaaehtoinen ja tietoon perustuva suostumus, anonymiteetin ja yksityisyyden suojaaminen

sekä aineiston asianmukainen käsittely ovat keskeisiä eettisiä vaatimuksia (Kananen, 2017).

Tutkijan tulee arvioida tutkimuksesta mahdollisesti aiheutuvat riskit ja haitat sekä pyrkiä minimoimaan ne. Lisäksi tutkittaville on annettava riittävästi tietoa tutkimuksen tarkoituksesta, aineiston käytöstä ja tutkimukseen osallistumisen oikeuksista.

Tutkimusetiikkaan kuuluu myös tutkijan vastuu tutkimustulosten luotettavuudesta ja tutkimuksen yhteiskunnallisesta merkityksestä. Eettisesti kestävä tutkimus edistää tieteellisen tiedon luotettavuutta ja lisää luottamusta tutkimusta kohtaan (Resnik, 2020).

Tässä tutkimuksessa on käytetty toisen tutkijan keräämää aineistoa, niin kutsuttua sekundääriaineistoa, joten tutkimusaineiston hankintaan liittyvät ratkaisut on tehnyt kyseisen haastattelututkimuksen tekijä. Vastuullani oli kuitenkin varmistaa, että aineiston alkuperäinen tekijä on antanut luvan käyttää aineistoa. Aineiston kuvauksessa esiteltyjen ehtojen mukaisesti kyseistä aineistoa saa käyttää ainoastaan aineistolupahakemuksessa mainittuihin tarkoituksiin, kuten väitöskirjatutkimukseen tai pro gradu -tutkimukseen.

Haasteena sekundääriaineistoa käytettäessä on, ettei tutkijalla ole mahdollisuutta vaikuttaa aineistoon ja esimerkiksi siihen, miten tutkimukseen osallistuvia on informoitu tutkimukseen osallistumiseen liittyvistä oikeuksistaan taikka muihin aineiston keräämiseen liittyviin seikkoihin. Alkuperäiseen tutkimukseen osallistujilta on kysyty suostumus siihen, saako heidän vastauksiaan hyödyntää myös muissa tutkimuksissa, joten haastattelujen käyttö aineistona tässä tutkimuksessa on eettistä. Sekundääriaineistoa käyttäessään tutkija ei myöskään välttämättä saa käyttöönsä juuri oman tutkimusongelmansa kannalta relevanttia aineistoa, minkä vuoksi tutkijan tulee kyetä tarkastelemaan tutkimiaan asioita aineiston ehdoilla ja asettaa kysymyksiä valmiille aineistolle (Ronkainen ym. 2011.)

Tutkimuksen luotettavuuden ja toistettavuuden näkökulmasta pyrin kirjoittamaan mahdollisimman selkeästi tutkimuksen tekemisen vaiheet ja perustelevaan sen, miten olen tulokset saanut. Kun aineiston keruu ja analyysi on raportoitu systemaattisesti ja läpinäkyvästi, lukijalle annetaan mahdollisuus arvioida tutkimuksen toteutusta sekä sitä, olisiko tutkimus toistettavissa samankaltaisin tuloksin. Laadullisen tutkimuksen metodologian mukaan analyysin eksplisiittinen dokumentointi, johdonmukaiset analyysivaiheet ja tutkijan tekemien ratkaisujen perustelevaaminen ovat keskeisiä tutkimuksen luotettavuuden ja arvioitavuuden edellytyksiä (Miles ym. 2014, 100–104).

Luotettavuuden lisäksi tutkimuksessa on tarkasteltava objektiivisuutta sekä tutkijan asemaa suhteessa tutkimusaiheeseen. Tutkijan henkilökohtaiset taustatekijät, kuten ammatillinen kokemus ja ennakkokäsitykset, voivat vaikuttaa siihen, miten tutkimusaihetta tarkastellaan ja miten aineistoa tulkitaan. Erityisesti laadullisessa tutkimuksessa tutkijan subjektiivinen positio on aina osa tutkimusprosessia, mikä voi heikentää tutkimuksen objektiivisuutta, ellei tätä vaikutusta tunnisteta ja reflektoida huolella (Malterud, 2001, 484–485.) Tämän vuoksi tutkijan omien lähtökohtien näkyväksi tekemistä pidetään keskeisenä tutkimuksen läpinäkyvyyttä lisäävänä tekijänä. Jouduinkin tutkimuksen tekemisen aikana jatkuvasti pysähtymään sen äärelle, tulkitsenko aineistoa omista kokemuksistani ja olettamuksistani käsin vai annanko aineistolle tilan tuottaa vastauksia tutkimuskysymyksiini.

5 Toimivan vuorovaikutussuhteen tekijät asiakasvanhemman sitoutumista edistävässä lastensuojelutyöskentelyssä

Tässä luvussa esitellään analyysin tulokset. Analyysin perusteella aineistosta muodostettiin kaksi pääteemaa, joilla on lastensuojelun kokemusasiantuntijoiden puheenvuoroissa merkitystä siihen, millaiseksi yhteistyö sosiaalityöntekijän kanssa muodostuu. Ensimmäinen pääteema on nimetty sosiaalityöntekijän osaamiseksi, joka jakautuu vielä kahteen alateemaan; vuorovaikutusosaamiseen ja lastensuojelun sosiaalityön osaamiseen. Toisen pääteeman muodostaa lastensuojelun reunaehdot. Näillä on tutkimuksen tulosten mukaan vaikutusta siihen, onko yhteistyösuhde asiakasvanhemman ja sosiaalityöntekijän välille vanhemman työskentelyyn sitoutumista edistävä. Seuraavaksi avaan kummankin teeman esiintymistä aineistossa, sekä sidon löydökset aiempaan tutkimukseen. Tarkastelen analyysin tuloksia myös suhteessa Sheryl McMullinin (2017) suhteen luomisen teoriaan sosiaalityössä.

5.1 Sosiaalityöntekijän vuorovaikutusosaaminen

Aineiston analyysin perusteella sosiaalityöntekijän vuorovaikutusosaamisella oli lastensuojelun kokemusasiantuntijavanhempien vastauksissa suurin vaikutus siihen, millaiseksi yhteistyö sosiaalityöntekijän ja vanhemman välillä muodostuu ja millaisena vanhemman sitoutuminen työskentelyyn näyttäytyy. Vuorovaikutusosaamiseen liittyvät osa-alueet ovat analyysin perusteella muodostettu aineistosta taulukon 3 mukaisesti.

Sosiaalityöntekijän vuorovaikutusosaaminen	Kiinnostuksen osoittaminen asiakasta kohtaan
	Ymmärrettävä kieli
	Tunnetaidot
	Yhteisen ymmärryksen luominen
	Asiakkaan oman asiantuntijuuden kunnioittaminen ja oman roolin näkyväksi tekeminen

Taulukko 3 Sosiaalityöntekijän vuorovaikutusosaaminen aineiston perusteella

Kokemusasiantuntijavanhemmat toivat vastauksissaan esiin, kuinka tärkeää sosiaalityöntekijän on kiinnittää huomiota asiakassuhteen alussa siihen, että asiakas ymmärtää, mitä tilanteessa on tapahtumassa, miksi, mitä sosiaalityöntekijän tulee omassa roolissaan tehdä ja mitä asiakkaalta odotetaan. Saman aikaisesti tilaa tulee antaa asiakkaan kokemuksille ja kysymyksille. Kokemusasiantuntijavanhemmat kokivat hyödyllisenä yhteistyön kannalta mahdollisuuden ottaa tukihenkilö mukaan työskentelyyn. Kokemusasiantuntijavanhemmat toivoivat tässä myös sosiaalityöntekijän oma-aloitteisuutta ehdottaa tukihenkilön mukaan ottamista vanhemmille.

H4, V3: ”... Joo, olen just täysin samaa mieltä, mutta kommenttina se että olisi hirveän tärkeää, että jo alkuvaiheessa sitä prosessia joko toisen kokemusasiantuntijan tai siinä olisi tukihenkilön kautta tai sitten ihan sellaista että saisi oppaita että mikä se prosessi on ja mitä ne tarkoittaa, mitä tarkoittaa esimerkiksi lastensuojelun asiakasrekisteri tai silleen, että se vanhempi tietäisi siitä sanastosta ja mitä se tarkoittaa kaikki ne jutut. Niin silloin pystyy reagoimaan, silloin pystyy ymmärtää ja olemaan mukana siinä.”

H4, V?: ”...että mä olisin tarvinnut jotenkin just sen tukihenkilön siellä jo alkuvaiheessa (-- [1:45:04]-...- tukihenkilö, joka sitten olisi jotenkin siinä myöskin siinä prosessissa mukana ja joka voisi olla just se että joka sitten on kykeneväinen vastaanottamaan sitä informaatiota mikä sieltä tulee, mitä ei välttämättä sitten heti itse muista, jotenkin että käydä läpi sitä sitten jotenkin. Että on se luotettava ihminen jonka kokee olevan omalla puolella, koska kuitenkin vaikka sitten, siinä helposti on se jännite sitten perheen ja sosiaalityön välillä, että onko nuo nyt omalla puolella... ”

Sheryll McMullinin suhteen rakentamisen mallin sitoutumisvaiheessa keskeiseksi nousee roolien kirkastaminen. Tässä vaiheessa sosiaalityöntekijän tehtävänä on tukea asiakasta hahmottamaan työskentelysuhteen luonne. Olennaista on tuoda esiin sosiaalityöntekijän kaksoisrooli: hän toimii sekä asiakkaan tukena että julkisen vallan edustajana, jolla on velvollisuus tehdä tietyissä tilanteissa päätöksiä myös vastoin asiakkaan omaa tahtoa (McMullin 2017; Trotter 2023, 52).

Työskentelyn alkuvaiheessa on tärkeää käsitellä avoimesti, mitkä asiat ovat neuvoteltavissa ja mitkä eivät. Samalla on syytä selventää, millä tavoin työntekijä käyttää hänelle kuuluvaa auktoriteettia, millaisia odotuksia asiakkaalla on työntekijää kohtaan ja kenellä on oikeus saada tietoa asiakasprosessista. Lisäksi tulisi tehdä näkyväksi työntekijän rooli interventioiden

toteuttajana, asiakkaan käsitykset lastensuojeluprosessista, organisaation työntekijälle ja asiakkaalle asettamat vaatimukset sekä ne teoreettiset lähtökohdat, joihin työntekijän toiminta perustuu (Trotter 2023, 52–53). Myös käytännön järjestelyjen läpikäyminen, kuten sosiaalityöntekijän tavoitettavuus työskentelyn aikana, on sekä tutkimusaineiston tulosten että aiemman tutkimuksen perusteella merkityksellistä toimivan ja luottamuksellisen yhteistyön rakentumiselle:

H1, V1: ”Joo, on sillä vaikutusta. Jos vaikka näillä lapsilla tulee joku semmonen, että haluan ottaa yhteyttä sosiaalityöntekijään, niin kyllä sillä on vaikutusta ja kyllä mun mielestä se on hyväkin asia, että saa olla yhteydessä puhelimitse ja sähköpostilla myös sen kotikäynnin jälkeenkin. Vaikka tunnin päästä, jos tuli mieleen jotain, niin saa laittaa viestiä ja vaikka soittaakin, jos on semmonen tarve. On se mun mielestä aika tärkeitä. Kyllä mä oon ihan täysin samaa mieltä.”

Kokemusasiantuntijavanhemmat toivoivat sosiaalityöntekijän antavan arvostusta vanhemman näkemyksille tilanteesta, sekä kunnioittavan vanhemman asiantuntijuutta lapsen asioista. Vanhemman kokemus siitä, että hänen näkemyksiään arvostetaan ja ne otetaan huomioon, on McMullinin mallissa merkittävä vaikutus asiakkaan työskentelyyn sitoutumisen kannalta (McMullin 2017; Hokkila 2023, 73)

H5, V1: ”... Että mun mielestä, oli niin tai näin, niin vanhempien näkemystä pitää kunnioittaa ja kuulla, koska ne on kuitenkin niiden lasten asiantuntijoita. Tai sen perheen asiantuntijoita. Mutta, että siinä täytyy olla hirveästi sellaista sensitiivisyyttä sitten, että päästäis just samalle sivulle.”

Kokemusasiantuntijavanhemmat pitivät oleellisena yhteistyön onnistumisen kannalta sitä, että sosiaalityöntekijä osoittaa kiinnostusta ja empatiaa asiakasta kohtaan. Sosiaalityöntekijän tulee antaa tilaa asiakkaan kertomalle ja olla läsnä kohtaamisessa. Läsnäolo välittyy asiakkaalle aktiivisen kuuntelun kautta, jossa sosiaalityöntekijä validoi ja myötäelää asiakkaan kertomaa. Empaattinen suhtautuminen vaatii sosiaalityöntekijältä ymmärrystä ihmisen käyttäytymisestä myös haastavissa elämäntilanteissa kuten kriisin aikana. Läsnäolo ja asiakaslähtöien vuorovaikutus eivät kokemusasiantuntijoiden mukaan onnistu kuitenkaan kiireessä (Jokinen 2017, 201.)

H5, V3: ”Mä oon samaa mieltä, koska jos sä koet, että suhun suhtaudutaan negatiivisesti tai viileästi, että ei kerro asioita samalla. Että jos on empaattinen,

kuunteleva ja kokee tulevansa kohdatuksi, niin helpommin kertoo asioita ja kokee, että siitäkin on jo apua että saa puhua. Mutta jos sä koet tulevasi tuomitukseksi tai, niin ei silloin halua kertoa, ei halua puhua. Silloin se on väärä henkilö tälle perheelle. Siitä ei saada sitä oikeaa tulosta. Ehkä”

H6, V1: ”Ei, ja just se välinpitämättömyyden kokemus. Ja taas mä mietin tuota masentuneisuutta siellä vielä efektinä, niin ei, siis siinä tulee vaan se tunne että, no, ainakin jos on negatiivista valmiiksi, jotain pelkoa, niin ne vaan vahvistuu että. Ei kommunikaatio lähde kyllä välttämättä...”

Haastatteluaineistossa haastateltavilta kysyttiin, vaikuttaako sosiaalityöntekijän epäselvä ammattikieli palvelutarpeen arvioissa asian käsittelyyn ja lapsen edun toteutumiseen arvioinnin aikana. Poikkeuksetta kaikki haastateltavat totesivat sosiaalityöntekijän liian ammattimaisen ja lastensuojelujargonisen puheen etäännyttävän vanhempia prosessista ja aiheuttavan epäselvyyttä ja epäluottamusta sosiaalityöntekijää kohtaan:

H1, V2: ”Joo, sama kuin X:lla [sanoo nimen], että vaikuttaa ihan varmasti siihen asian käsittelyyn se, että ymmärtääkö se perhe, mistä se sosiaalityöntekijä heille puhuu, minkä takia se on heihin ollut yhteydessä, mitä esimerkiksi apua tai tukea tai muuta se tarjoaa siihen, että voiko he ottaa sitä vastaan tai osaako he pyytää sitä, niin ihan ehdottomasti vaikuttaa.”

H3, V2: ”Usein käytetään semmoista kieltä, semmoisia ilmaisuja mitä perhe ei ymmärrä, ja silloin sillä voi tulla semmoisia että kuvitellaan jonkun sanan tarkoittavan jotakin. Ja se ei tarkoitaakaan sitä...”

Sheryl McMullinin (2017) suhdeperusteisen sosiaalityön mallin ensimmäisessä vaiheessa, jossa sosiaalityöntekijän tulee sitouttaa asiakas työskentelyyn, ohjeistetaan sosiaalityöntekijää kommunikoidaan asiakkaan kanssa selkeästi ja tavalla, jonka asiakas ymmärtää. Sosiaalityöntekijän tavoiteltavia ominaisuuksia alan opiskelijoiden näkökulmasta käsittelevässä Arja Jokisen tutkimuksessa (2017) todettiin myös, että sosiaalityöntekijän vuorovaikutusosaamiseen kuuluu oman ulosannin muokkaaminen asiakkaan tarpeita vastaavaksi. Tämä vaatii ammattikielisten termien avaamista asiakkaalle (Jokinen 2017, 200–201.)

H3, V3: ”...sun pitää osata lukea sitä asiakasta, että sä tiedät että millä vuorovaikutustyyllillä sä lähestyt sitä. Mä voin sanoa että yksikään ammattilainen, joka meillä on saanut, ei koskaan saanut lastani ulos huoneesta.”

Kokemusasiantuntijavanhemmat korostivat puheissaan yhteisen ymmärryksen tärkeyttä osana toimivaa vuorovaikutussuhdetta asiakasvanhemman ja sosiaalityöntekijän välillä. Erityisesti tilanteissa, joissa sosiaalityöntekijän ja vanhemman näkemys tilanteessa eroaa jollain tavalla, toivoivat kokemusasiantuntijavanhemmat sosiaalityöntekijältä halua selvittää tilanne yhdessä

asiakkaan kanssa. Kokemusasiantuntijavanhemmat kaipasivat omiin kokemuksiinsa peilaten sosiaalityöntekijöiltä enemmän läpinäkyvyyttä päätöksentekoon liittyen sekä kokemusta yhteisestä työskentelystä haluttujen tavoitteiden eteen. Haastattelujen perusteella kokemusasiantuntijoilla oli kokemuksia siitä, että sosiaalityöntekijä johtaa prosessia asiantuntijakeskeisesti, eikä tilaa yhteiselle keskustelulle juuri ole. Tämä sai kokemusasiantuntijavanhemmissa aikaan epäluottamusta sosiaalityöntekijää kohtaan sekä kokemuksen siitä, että päätökset tehdään täysin heidän selkiensä takana. Asiantuntijakeskeisyyden on tutkimuksissa havaittu olevan yksi asiakkaan sosiaalityöntekijään luottamusta heikentävä tekijä (Heino ym. 2024, 45; Yliruka ym. 2018, 52.) Yhteisen ymmärryksen luomiseen liittyy myös sosiaalityöntekijän kyky ottaa asiakkaan kanssa vaikeat asiat ja tilanteessa olevat huolenaiheet puheeksi (Forrester ym. 2019, 2155.)

H4, V2: ”...Miksi vanhemmat ovat tätä mieltä tai miksi he vaikka vastustavat asiantuntijoiden, ammattilaisten näkemystä. Sehän pitäisi ruveta purkamaan tavallaan, ja miksi asiantuntijat, ammattilaiset taas sitten ovat tätä mieltä asiasta, että jotenkinhan se pitäisi purkaa ihan osiin.”

H5, V2?: ”... ja missä asioissa ne poikkeaa ne niitten näkemykset, että tärkeintähän olisi yrittää päästä samalle sivulle kuitenkin niitten vanhempien kanssa. Ja saada vanhemmat ymmärtämään, että mitä ne ammatti-ihmiset sitten tarkoittaa niillä heidän kannoillansa...”

Suhteen muodostumisen kannalta yhteisen ymmärryksen luomisen voidaan nähdä olevan oleellista analyysin tulosten perusteella. Sheryl McMullinin (2017) suhteen muodostamisen mallin toisessa, neuvottelun vaiheessa sosiaalityöntekijää ohjeistetaan luomaan yhteistä ymmärrystä asiakkaan kanssa asiakkuuden taustalla olevista asioista. McMullin painottaa kunnioituksen merkitystä vuorovaikutustilanteissa, joissa sosiaalityöntekijän ja asiakkaan näkemykset eivät kohta. Kun sosiaalityöntekijä antaa asiakkaalle tasavertaisen mahdollisuuden kertoa omista kokemuksistaan, syntyy asiakkaalle kokemus kuulluksi tulemisesta (McMullin 2017) Työntekijän asenne asiakasta kohtaan – kokeeko asiakas, että häntä ja hänen mielipidettään kunnioitetaan, vaikuttaa yhteistyön sujumiseen jatkossa (Hokkila 2023). Samanaikaisesti sosiaalityöntekijällä on lastensuojelun kontekstissa velvollisuus puuttua lapsen turvallisuutta vaarantaviin asioihin ja tämän tuominen esiin asiakkaan kokemusta vähättelemättä, osoittaa asiakkaalle kunnioitusta, mutta myös vaadittavaa vastuunottoa (McMullin 2017.) Sosiaalityöntekijän kaksoisrooli asiakkaan

tukijana ja julkisen vallan käyttäjänä ei kuitenkaan estä analyysin tulosten perusteella toimivan yhteistyön muodostumista, kunhan keskustelu asian ympärillä on läpinäkyvää ja asiakasta kunnioittavaa.

Haastatteluaineistossa kokemusasiantuntijavanhemmilta kysyttiin, onko sosiaalityöntekijän toiveikkaalla asenteella vaikutusta siihen, miten perheen asia tulee käsitellyksi. Poikkeuksetta kaikki haastatellut olivat yhtä mieltä siitä, että sosiaalityöntekijän toiveikkaalla ja optimistisella asenteella on vaikutusta siihen, miten vanhempi ja koko perhe asettuu työskentelyyn ja millainen lopputulos työskentelyllä saavutetaan.

H1, V1: ”On vaikutusta. Todellakin se asenne, millä sä kohtaat ihmiset, että jos sä oot semmonen, että sä luot toivoa, että hei, huomenna on parempi päivä ja nää asiat selviää, me ollaan tässä yhdessä että ei oo mitään hätään, niin kyllä se vaikuttaa. Ja sekin myös vaikuttaa, että jos kohtaa asiat kauheen pessimistisesti ja sellasesti, että no hmm, että ei tästä nyt oikeen mitään tuu, niin kyllä mä koen, että toiveikkuudella on vaikutusta, miten perheen asiat tulee käsitellyksi. Olen täysin samaa mieltä.”

Haastatellut kokemusasiantuntijavanhemmat yhdistivät toiveikkuuteen myös motivaation luomisen asiakkaalle. Motivaation ja tulevaisuuden uskon luominen nähtiin oleelliseksi osaksi sosiaalityöntekijän työnkuvaa. Sosiaalityöntekijällä tuleekin olla kyky uskoa asiakkaaseen ja parempaan huomiseen silloin, kun asiakas ei siihen itse kykene (Hokkila 2023).

H5, V1: ”... meillä on kokemusta nuoresta, joka oli poikkiteloin ja vastaan kaikkea. Ja mä sain jatkuvasti kuulla sitä, että ei mitään hyödytä tehdä, kun ei nuori ole itse motivoitunut. Ja ei kannettu vesi kaivossa pysy, ja niin päin pois. Ja tuossa syksyllä kehittäjävanhempien leirillä, X [sanoo nimen], piti luennon aiheesta ja sanoi, että se on aina ammattilaisen tehtävä lähteä luomaan sitä motivaatiota, että kyllä kannettu vesi pysyy kaivossa ja sitä pitää vaan kantaa ihan hemmetin paljon enemmän...-...Niin kyllä, se on nimenomaan varmaan toi toiveikkuus, joka siihen vaikuttaa. Että se jaksaa sitä, joko vanhempaa tai lasta tai nuorta, jolla ei itsellä ole voimavaroja tai motivaatio ottaa apua vastaan, niin saada innostumaan tai luoda sitä, tai pitää yllä toivoa. Mistä näkökulmasta tahansa sen haluaakin katsoa, niin kyllä sillä on vaikutusta.”

Vaikka toiveikkuus nähtiin haastatteluiden perusteella hyvin oleellisena osana onnistunutta vuorovaikutusta asiakkaan ja sosiaalityöntekijän välillä, korostivat kokemusasiantuntijavanhemmat puheenvuoroissaan myös sosiaalityöntekijän sensitiivisyyttä

asiakkaan kokemuksille. Asiakkaan hädän sivuuttava optimismi nähtiin haastatteluissa epäammattimaisena käytöksenä, joka etäännyttää asiakasta työskentelystä. Epärehellinen vakuuttelu asioiden järjestymisestä ei sovi yhteen sosiaalityöntekijän roolin kanssa. Sosiaalityöntekijän tulisikin tuen ja kontrollin kaksoisroolinsa vuoksi kyetä tukemaan asiakasta riittävästi, mutta ottaa myös haastavat asiat rehellisesti puheeksi (Jokinen 2017, 196).

H3, V3: ”Mä heti kysyn tästä toiveikkuus-käsitteestä, että onko se toiveikkuus, onko se semmoista naivismia, onko se semmoista tavallaan positiivisuutta että sieltä ei välttämättä tule reaalisesti ja totuudellisesti nähtyä kaikki? Onko se semmoista, vai onko se enemmän sitten semmoista ratkaisukeskeistä ja sellaista myönteisyyttä?...”

H4, V2: ”Mutta sen pitää olla myös sensitiivistä sen toiveikkuuden. Semmoinen päälle liimattu ja sen tavallaan sen tuskan sivuuttava toiveikkuus on ihan hirvittävää väkivaltaa...”

Sosiaalityöntekijän tunneosaaminen tulee näkyväksi asiakkaan kokemuksessa kunnioittavasta kohtaamisesta. Sosiaalityöntekijän tunnetaidot voidaan nähdä kuuluvan jokaiseen suhteen muodostamisen vaiheeseen sosiaalityöntekijän ja asiakkaan välillä (McMullin 2017). Vastaavasti asiakkaan tunteiden sivuuttaminen ja viileä kohtaaminen nähtiin yhteistyötä oleellisesti heikentävänä tekijänä haastatteluissa. Sosiaalityöntekijältä vaaditaan kykyä asettua asiakkaan asemaan ja tunnetilaan omaa ammatillista rooliaan unohtamatta (Jokinen 2017, 196).

5.2 Sosiaalityöntekijän lastensuojelun sosiaalityön osaaminen

Toinen aineistosta noussut oleellinen tema onnistuneeseen yhteistyöhön liittyen vanhemman ja sosiaalityöntekijän välillä oli sosiaalityöntekijän lastensuojelun sosiaalityön osaaminen. Haastatteluissa kokemusasiantuntijavanhemmilta kysyttiin, vaikuttaako sosiaalityöntekijän vahva osaaminen ja kokemus siihen, miten perheen asia tulee käsitellyksi. Poikkeuksetta kaikissa haastatteluissa todettiin sosiaalityöntekijän vahvalla osaamisella ja kokemuksella olevan vaikutus asian käsittelyyn, mutta myös yhteistyön onnistumiseen asiakkaan kanssa. Kokemusasiantuntijavanhemmat kuvasivat haastatteluissa sosiaalityöntekijän osaamisen eri

osa-alueita, joista muodostettiin analyysin alateemat (taulukko 4). Seuraavaksi tarkastelen tarkemmin analyysin perusteella muodostettuja sosiaalityöntekijän osaamisalueita.

Sosiaalityöntekijän lastensuojelun sosiaalityön osaaminen	Arviointiosaaminen
	Moniammatillinen osaaminen
	Prosessiosaaminen
	Johtamisosaaminen

Taulukko 4 Sosiaalityöntekijän lastensuojelun sosiaalityön osaaminen analyysin perusteella

H4, V3: ”Mutta siis tuo osaaminen on niin laaja käsite mitä sen alle kuuluu, niin siihen kuuluu niin paljon asioita nyt kun puhutaan sosiaalityöntekijöistä...-...siis sehän on ihan yli-ihmisten hommaa se sossuhomma [naurahtaa]. Silleen että kun siinä pitää olla se johtamisen taito, prosessin käsittely, siinä pitää olla uskomattomat sosiaaliset kyvyt. Siinä on niin paljon ominaisuuksia mitä pitää. Siksi me ollaankin aika moni meistä törmätty, niin kuin siis puhuttu täällä, että mistä niitä tulee niitä sosiaalityöntekijöitä, jotka on aivan käsittämättömiä hankskoja, että koulutetaanko niitä jossain sellaista porukkaa.”

Yllä oleva lainaus on esimerkki siitä, miten laajaa osaamista kokemusasiantuntijavanhemmat odottavat sosiaalityöntekijöiltä. Aineiston kokemusasiantuntijavanhemmat toivat esiin kokemuksiaan tilanteista, joissa sosiaalityöntekijä ei ottanut vastuuta tilanteen johtamisesta eikä hänellä ollut kokonais käsitystä asiakkaan asioista. Se, että sosiaalityöntekijä ei hallinnut tilannetta, aiheutti vanhemman vetäytymistä ja negatiivisia tunteita.

H3, V2: ”Mulla on itsellä semmoinen kun olen ollut tämmöisissä verkostopalavereissa missä on hirveästi porukkaa, niin mä olen ruvennut kutsuu niitä vastuunvälttelypalavereiksi, koska niissä on hirveästi porukkaa joista kukaan ei ota minkäänkokoista koppia...”

H7, V2: ”Kyllä. Ja ne pitäisi olla jotenkin yhdistetty ne tapaamiset, että ei voi olla niin, että on monta kertaa viikossa eri tahojen kanssa palavereja, ja sitten just se punainen lanka katkeaa ja sitten kellään ei ole sitä kokonais vastuuta, että sitä mitä alussakin sanoin, että pitäisi olla se yksi, joka olisi sen perheen yhteyshenkilö ja kokonais vastuussa siitä perheestä, ja sitten hän on yhteydessä näihin muihin toimijoihin. Ja se on totta, että siinä vaiheessa kun perheellä on jo muutenkin kriisi ja hankala tilanne, niin ei heitä saisi enempää kuormittaa...”

Johtamisosaaminen on määritelty sosiaalityöntekijän yhdeksi erityisen osaamisen ulottuvuuksista lastensuojelun sosiaalityössä, jonka pohja muodostetaan yliopistokoulutuksella ja jota syvennetään työstä saatavalla kokemuksella (Yliruka ym. 2020, 45) Johtamisosaaminen nähdään lastensuojelun sosiaalityössä kykyyn ”pitää kaikki langat käsissä”. Sosiaalityöntekijän tulee hallita kaikki asiakkaan tilanteeseen liittyvä tieto ja tehdä sen mukaisesti arviointia tilanteesta. Sosiaalityöntekijän odotetaan johtavan myös asiakkaan asioissa työskenteleviä muita ammattilaisia ja esimerkiksi kokoavan koolle verkostopalavereja asiakkaan tarpeen mukaan (Yliruka ym. 2018, 52; Sosnet 2019, 6.) Aineistossa kokemusasiantuntijavanhemmat toivat esiin, että sosiaalityöntekijällä tulee olla myös kyky arvioida muiden ammattilaisten osaamista ja käyttää harkintaa siinä, onko kyseisen ammattilaisen osaaminen riittävää luotettavan tiedon muodostamisen kannalta asiakkaan tilanteessa. Lastensuojelun sosiaalityöntekijän odotetaan osaavan arvioida sitä, keiden ammattilaisten osaaminen on oleellista lapsen tilanteen selvittämiseksi ja mitä eri tukimuotoja lapsi tarvitsee (Sosnet 2019, 6).

H3, V4: ”...Täytyisi sen, joka haastattelee ja ottaa yhteyttä näihin eri tahoihin, niin sillä pitäisi olla vahva osaaminen siitä että osaa esimerkiksi tiettyjä guidelineja käyttäen varmistaa että mikä osaaminen on kullakin taholla ketä haastatellaan.”

Prosessiosaaminen tuli aineiston kokemusasiantuntijavanhempien puheenvuoroissa esiin toiveina siitä, että sosiaalityöntekijä kertoisi työskentelyn alusta alkaen prosessin etenemisestä ja erilaisista toimintavaihtoehtoista. Kokemusasiantuntijavanhemmat kokivat epäluottamusta sosiaalityöntekijää kohtaan tilanteissa, joissa heille ei kerrottu työskentelyn vaiheista. Aineistossa kuului kokemusasiantuntijavanhempien toive kumppanuudesta sosiaalityöntekijän kanssa, mikä ei ole mahdollista, jos vanhemman oletetaan ottavan asioista selvää itse. Kokemusasiantuntijavanhemmat kokivat yhteistyötä hankaloittavan myös sen, jos sosiaalityöntekijä ei myöntänyt tai edes tarjonnut perheelle heidän tarvitsemiaan palveluita, ja jos sosiaalityöntekijä sivuutti asiakkaan avun pyytämisen (Hokkila 2023, 71).

H5, V3: ”... että esimerkiksi mun mies ei todellakaan tiennyt, että kun meillä oli kuuleminen, että mä olin onneksi käynyt näissä ryhmissä, niin mä tiesin siitä, että silloin, että jos me nyt sanotaan, että joo että me hyväksytään sijoitus, että se on sitten that's it. Että ei mun mies tajunnut mihin se on menossa kun, jos sanotaan kuuleminen, eihän se tiedä mitä se tarkoittaa. Ei kukaan kertonut. Että tavallaan,

että kerrotais niistä lastensuojelun askelista, olisi esitteitä, olisi ryhmiä, vanhemmat saisi apua siihen kriisiin....”

Arviointiosaaminen liittyi aineiston kokemusasiantuntijavanhempien vastauksissa siihen, miten sosiaalityöntekijä osaa arvioida lapsen tilanteeseen liittyvää tietoa. Kokemusasiantuntijavanhemmat kokivat hyvin negatiivisena sen, että sosiaalityöntekijä perustaa päätöksen saamaansa tietoon ilman, että tutkii asiaa syvemmin. Toisaalta kokemusasiantuntijavanhemmat ajattelivat sosiaalityöntekijän vahvan osaamisen karttuvan kokemuksen myötä. Pitkän työkokemuksen nähtiin olevan myös yhteistyötä heikentävä tekijä, sillä kokemusasiantuntijavanhemmat kokivat, että liian tapoihinsa pinttynyt sosiaalityöntekijä ei osaa katsoa perheen tilannetta yksilöllisesti vaan tekee ratkaisuja aiempien asiakastilanteiden perusteella ja tämä heikentää vanhemman luottamusta sosiaalityöntekijän osaamiseen.

H3, V2: ”... kun koulusta tehdään lastensuojeluilmoitus, niin se on lastensuojelun työntekijöille aina totta, vaikka siinä olisi mitä valheita. Siinä on iso ongelma.”

H1, V2: ”... niin kuin sanoin tossa äsken, niin voi olla rutinoitua ja se voi vaikuttaa siis sekä positiivisella että negatiivisella tavalla. Voi olla, että pitkäaikainen kokemus voi aiheuttaa sit esimerkiksi myös jotain ennakkoluuloja tai jotain semmosia vinoumia, mutta sitten se voi myös samaan aikaan tuoda sitä rutiinia, ne ammattilaiset voi olla tuttuja ja ei ehkä jännitä tavata sitä perhettä ja osaa ottaa erilaisia asioita puheeksi. Kyllä mä väitän, että sillä on vaikutusta...”

Sosiaalityöntekijän osaamisvaatimuksissa on kansallisesti sekä kansainvälisesti keskitetty huomiota siihen, että arviointiosaamiseen liittyy kyky tarkastella lapsen ja perheen tilannetta yksilöllisesti ja lapsen edun mukaisesti. Yleisen osaamisen, kuten laki-, prosessi- ja vuorovaikutusosaamisen lisäksi lastensuojelun sosiaalityöntekijällä tulee olla ymmärrystä lapsuudesta yleisesti, lapsuuden ja nuoruuden hyvinvoinnin tekijöistä ja turvallisuudesta sekä ilmiöistä, jotka lapsen ihmissuhteissa ja arkielämässä vaikuttavat lapseen (Yliruka ym. 2020, 45–46; Sosnet 2019, 5-6.) Myös aiemmassa lastensuojelun sosiaalityöntekijän ominaisuuksia käsittelevässä tutkimuksessa lastensuojelun kokemusasiantuntijat ovat nimenneet sosiaalityöntekijän kyvyn ymmärtää tieteelliseen tietoon perustuen asiakkaiden tilanteita sekä kyvyn arvioida tilanteita yksilöllisesti olevan oleellinen tekijä luottamuksen muodostumisessa asiakkaan ja sosiaalityöntekijän välille (Hokkila 2023, 71).

5.3 Lastensuojelun reunaehdot

Vaikka lastensuojelun kokemusasiantuntijavanhemmat nimesivät aineistossa useita sosiaalityöntekijän osaamiseen liittyviä tekijöitä, joilla on vaikutusta asiakasvanhemman ja sosiaalityöntekijän välisessä yhteistyössä, huomioivat he myös lastensuojelutyön tekemiseen vaikuttavia ulkoisia tekijöitä puheenvuoroissaan. Kokemusasiantuntijavanhemmat tiedostivat aineiston perusteella hyvin, millaiset asiat vaikuttavat siihen, mitä mahdollisuuksia sosiaalityöntekijällä on työtään tehdä. Aineiston pohjalta sosiaalityöntekijän ja asiakasvanhemman yhteistyöhön vaikuttaa vastuun jakautuminen, työskentelyyn käytettävissä oleva aika sekä työntekijöiden vaihtuvuus.

Lastensuojelun kokemusasiantuntijavanhemmat toivat aineistossa esiin, että onnistuneeseen yhteistyöhön vaikuttaa se, kuka tai ketkä ovat vastuussa asiakkuudesta. Poikkeuksetta kaikki haastatellut kokemusasiantuntijavanhemmat kokivat, että yksi sosiaalityöntekijä ei voi olla vastuussa arvion tekemisestä saati myöhemmin lastensuojelun päätöksenteosta. Kokemusasiantuntijavanhemmat kokivat ihanteellisena tilanteena moniammatillisen tiimityöskentelyn asiakkaan tilanteen arvioinnin aikana. Haastatellut kuitenkin ymmärsivät resurssien puutteen vuoksi moniammatillisen tiimin olevan vaikea saada kokoon säännöllisesti, joten he tyytyivät ajatukseen työparityöskentelystä, mikä mahdollistaa heidän mukaansa vastuun jakamisen sekä toisaalta myös erilaisten näkökulmien esiin tuomisen. Kokemusasiantuntijavanhemmat kokivat, että lastensuojelussa annetaan liikaa valtaa yhdelle sosiaalityöntekijälle ja tämä vähentää kokemusasiantuntijavanhempien luottamusta arvion oikeellisuuteen:

”H4, V3: Oikeusturvan, hyvinvoinnin, traumatisoitumisen kannalta siinä on hirveät uhat, jos on yhden ihmisen käsissä, niin se on todella vaarallista. ”

”H7, V3: Työpari olisi, mä näen että se voisi olla silleen, että sitten kuitenkin siinä on toinen antamassa myöskin ehkä mahdollisia eri näkökulmia, että muuten se jäisi sen yhden harteille ja se voi nähdä sen hyvin yksioikoisesti ja puusilmäisesti sen tilanteen, että siinä voi kaveri vähän sanoa, että katsos tästä näkökulmasta. ”

”H5, V3: Tiimi olisi ihanteellisin, mutta se realismi on se, että edes työpari. Mutta siis tiimi, jossa olisi eri alojen edustajia. Koska se nyt on lastensuojelussa tällä hetkellä suurena ongelmana, on se eri alojen yhdistettävyyden. Niin, semmoiseen

pääseminen olisi minun mielestä pidemmällä tähtäimellä kannattavaa. Ja sitten tukisi sitä perhettä parhaiten, kun kaikki, saataisiin yhden pöydän ääreen asiantuntevuus.”

Sosiaalityöntekijöiden päätöksentekoa tutkivassa tutkimuksessa on havaittu, että lastensuojelun kompleksista päätöksentekoa ei tulisi jättää yhden työntekijän varaan. Kollegiaalisen tuen ja reflektiivisten rakenteiden nähdään vähentävän päätöksentekoon liittyviä riskejä, kuten virhearvioita (Munro 2011; Munro 2018.) Moniammatillisen työskentelyn tiedetään tutkimusten perusteella antavan lastensuojelun sosiaalityöntekijälle enemmän näkökulmia päätöksenteon tueksi (Alfandri 2019).

Kokemusasiantuntijavanhempien haastatteluissa jatkuva kiire nousi yhdeksi sosiaalityöntekijän ja asiakasvanhemman välistä yhteistyötä heikentäväksi tekijäksi. Kiireen nähtiin heikentävän päätöksenteon laatua sekä hankaloittavan luottamuksellisen suhteen muodostumista sosiaalityöntekijän ja asiakasvanhemman välille. Luottamuksen rakentumista tutkineet Heino ym. (2024) ovat myös todenneet, että lastensuojelun kokemusasiantuntijoiden näkökulmasta asiakkaan on vaikeaa luottaa työntekijään, mikäli aikaa suhteen muodostamiselle ei ole riittävästi tai että tapaamiset itsessään ovat liian lyhyitä ja niitä on liian harvoin, jolloin yhteistä ymmärrystä asioista ei saada muodostettua, eikä asiakas koe tulevansa kuulluksi (Heino ym. 2024, 43–44.) Aiemmassa tutkimuksessa on todennettu myös, että kiire heikentää lastensuojelun sosiaalityöntekijän kykyä pohtia asiakastilanteita eri näkökulmista ja reflektoida niitä sekä altistaa päätöksenteon virheellisten olettamusten varaan (Kirkman & Melrose 2014).

H4, V?: ”Siis tuommoisia juosten kustuja kaikki(-) (-- [0:36:34 hp] missä tehdään sitten huonoja päätöksiä sen kiireen takia.”

H3, V3: ”... tuntuu että siinä on jotenkin se hätä siihen että äkkiä pitää tehdä joku ratkaisu, että nyt äkkiä joku ratkaisu. Ja sitten että jos tässä kohtaa, että jos tässä kohtaa se pohja rakentuu ihan johonkin ensimmäiseen, nopeaan olettamaan, ja sen pohjalta lähdetään pyörittää sitä koko kuviota, niin voi olla että kaikki tavallaan kusee. Jotenkin se että miksi siinä pitää olla semmoinen paniikki ja hätä ja jotenkin uskotaan jotain ensimmäistä tulkintaa joka tulee mieleen, että kyllähän sitä pitäisi reflektoida ja pohtia tosi monelta näkökulmalta ja oikeasti käyttää sitä aikaa ja asiantuntemusta siihen että saadua ne faktat ja juurisyyt näkyville ja koko se kuvio selville että mistä siinä on kyse. Se kiire on se pahin vihollinen näissä...”

H4, V3: ”Mun mielestä olisi hyvä että siinä olisi ensiksi semmoinen perheen tapaaminen sillä sosiaalityöntekijäparilla, tai sillä työryhmällä, jossa ei olisi mitään tavoitteita muuta kuin luoda kontakti. Se olisi ensimmäinen tunti, kaksi tuntia olisi resursoitu siihen että istutaan tälleen ja ollaan silleen että tämä on meidän yhteinen projekti, että nyt me etsitään teidän voimavarat, mitkä on tämän perheen heikot kohdat, nyt oikeasti otetaan yhdessä tavoitteeksi, että siihen pitäisi olla resursoitu todella paljon aikaa sille luottamus-, ja mikään ei saisi lähteä liikkeelle ennen kuin se työ on tehty, että me ollaan tässä yhteisen asian äärellä, että siihen pitäisi resursoida hirveästi aikaa, eikä sellaista, ja että niille tulee semmoinen rauhallinen, luottavainen olo...”

Aineiston kokemusasiantuntijavanhemmat toivat esiin puheenvuoroissaan sitä, kuinka sosiaalityöntekijöiden vaihtuvuus vaikuttaa lapsen ja perheen asian käsittelyyn sekä lapsen edun toteutumiseen arvioinnin aikana. Vahvistus siitä, että sama sosiaalityöntekijä pysyy rinnalla, antaa vanhemmille mahdollisuuden luottaa työntekijään. Työntekijöiden vaihtuvuuden onkin aiemman tutkimuksen perusteella nähty olevan merkittävä luottamuksellisen suhteen muodostumista heikentävä tekijä asiakasvanhemman ja sosiaalityöntekijän välillä. Työntekijöiden vaihtuvuus heikentää asiakkaan turvallisuuden tunnetta, mitä pysyvässä ja luottamuksellisessa asiakassuhteessa olisi mahdollisuus kokea. Vaihtuvuus aiheuttaa myös lisäkuormitusta perheille, joilla on usein jo valmiiksi kriisiytynyt elämäntilanne. Tämä voi aiheuttaa vanhempien vetäytymistä työskentelystä entisestään (Heino ym. 2024, 44; Osborne ym. 2019.)

H5, V3: ”Mutta se mitä mä koen hyvin tärkeäksi, mikä meillä on ollut todella onnistunutta, niin meille heti nimettiin siinä, meille tuli heti sosiaalityöntekijä ennen, ennen kun se asiakkuus. Mutta toki se johtui mun omasta aktiivisuudesta, kun me tarvittiin psyk.polille sosiaalityöntekijä mukaan. Niin että se mun mielestä oli mahtavaa, että siihen kohtaan, että meidän tarve kuultiin ja se sosiaalityöntekijä tuli. Ja se sama sosiaalityöntekijä oli monta vuotta. Että tavallaan se, että ne ei vaihdu, ne sosiaalityöntekijät, niin se on todella tärkeätä. Ja tietää, että tämä ihminen tulee olemaan, että jos asiakkuus alkaa, niin tämä on se ihminen, joka siinä tulee olemaan.

Sen lisäksi, että sosiaalityöntekijät vaihtuvat yhden yksikön sisällä, nostivat aineiston kokemusasiantuntijavanhemmat esiin kokemuksen siitä, että usein työntekijä vaihtuu väistämättä asiakkuudesta toiseen siirryttäessä. Yhtäläinen havainto järjestelmän

joustamattomuudesta ja työntekijöiden pakonomaisesta vaihtumisesta on tehty myös aiemmassa tutkimuksessa (Hokkila 2023, 71–72).

H5, V1: ”Mun kokemus on se, että siellä arvioinnissa ja avohuollossa on eri sosiaalityöntekijät, kun sijoituksessa. Ja se oli tosi traumaattista ja kamalaa kaikille, että se työntekijä vaihtui siinä kohdassa. Ihan semmoisesta käytännön seikasta, että ne on vaan eri puljussa. Että se tavallaan, sosiaalityöntekijöitä kaikki, että miksi sen pitää mennä niin...”

Sosiaalityöntekijöiden vaihtuvuus on lastensuojelussa merkittävä haaste ja aiemman tutkimusten perusteella sen tiedetään vaikuttavan asiakasturvallisuuteen ja työn vaikuttavuuteen. Työntekijä vaihdoksissa tieto ei aina kulje sulavasti työntekijöiden välillä, jolloin asiakasturvallisuus heikkenee. Asiakkaat joutuvat kertomaan asioitaan uudelleen ja uudelleen aina uusille ihmisille, mikä koetaan turhauttavana. Jos aiempaan sosiaalityöntekijään saa muodostettua luottamuksellisen ja toimivan suhteen, työntekijän vaihtuessa joudutaan tämä työ tekemään uudelleen, mikä ymmärrettävästi kuormittaa asiakasta. Asiakas ei välttämättä koe hyödylliseksi luottaa uuteen työntekijään, jos tämäkin lopulta lähtee muualle (Heino ym. 2024, 44; Hokkila 2023, 71–72.)

Lastensuojelun sosiaalityöntekijöiden työssä pysymiseen liittyvää tutkimusta on tehty viime vuosina paljon ja muutostarpeiksi tilanteessa on näiden perusteella nostettu asiakasmäärien kohtuullistaminen, riittävä työnohjaus ja tuki, lisäkoulutus ja riittävät taloudelliset reunaehdot tehdä vaikuttavaa työtä (Mcfadden ym. 2014).

6 Johtopäätökset ja pohdinta

Tämän tutkimuksen tarkoituksena oli selvittää, mitkä tekijät asiakasvanhemman ja lastensuojelun sosiaalityöntekijän välisessä yhteistyössä edistävät ja mitkä heikentävät vanhemman sitoutumista lastensuojelutyöskentelyyn lastensuojelun kokemusasiantuntijavanhempien näkökulmasta. Tutkimuksen tavoitteena oli tuottaa tietoa, jonka avulla voidaan muodostaa kokonaiskäsitys vanhemman sitoutumiseen vaikuttavista tekijöistä sekä tukea lastensuojelun kehittämistä entistä asiakaslähtoisemmäksi ja vaikuttavammaksi. Aineistona käytettiin *Lastensuojelu lapsen etuna* -haastatteluja vuosilta 2021–2022, joissa haastateltiin lastensuojelun kokemusasiantuntijavanhempia. Aineisto analysoitiin laadullisen sisällönanalyysin keinoin.

Tutkimuksen tulokset osoittavat, että asiakasvanhemman sitoutumista edistävä yhteistyö rakentuu ennen kaikkea sosiaalityöntekijän ja vanhemman välisessä vuorovaikutussuhteessa. Kokemusasiantuntijavanhempien mukaan sitoutumisen ytimessä ovat luottamus, kunnioitus, kuulluksi tuleminen kokemus ja kumppanuuden tunne. Nämä eivät näyttäyty yksittäisinä tekijöinä, vaan toisiinsa kietoutuvina vuorovaikutuksellisinä elementteinä, joiden muodostumiseen sosiaalityöntekijän vuorovaikutusosaamisella ja ammatillisella osaamisella on keskeinen merkitys. Samalla tulokset osoittavat, että sitoutumista tukevan yhteistyösuhteen rakentumista rajaavat myös rakenteelliset tekijät, kuten työntekijöiden ajankäytön ja resurssien niukkuus.

Tutkimuksen perusteella asiakasvanhemman sitoutuminen ei näyttäyty yksilöllisenä ominaisuutena tai pelkästään vanhemman motivaatiosta riippuvaisena tekijänä, vaan ilmiönä, joka rakentuu vuorovaikutuksessa sosiaalityöntekijän kanssa. Tämä havainto tukee aiempaa tutkimusta, jonka mukaan asiakassuhteen laatu on keskeinen sosiaalityön vaikuttavuutta määrittävä tekijä (McMullin 2017; Jokinen 2017). Erityisesti haastavissa tilanteissa – kuten epäluottamuksen, ristiriitaisten näkemysten tai asiakkaan vetäytymisen yhteydessä – sosiaalityöntekijän vuorovaikutusosaaminen korostuu (Yliruka ym. 2018; Trotter ym. 2012).

Vuorovaikutusosaaminen rakentui aineistossa useista osa-alueista, joista keskeisiksi nousivat roolien selventäminen, selkeä ja asiakkaalle ymmärrettävä kielenkäyttö, asiakkaan oman asiantuntijuuden kunnioittaminen, yhteisen ymmärryksen rakentaminen, tunneosaaminen sekä kiinnostuksen osoittaminen. Näiden voidaan tulkita muodostavan perustan luottamukselliselle

työskentelysuhteelle, joka mahdollistaa avoimen kommunikaation, vanhemman osallisuuden ja sitoutumisen.

Erityisesti roolien selventäminen korostui aineistossa asiakkuuden alkuvaiheessa. Sosiaalityöntekijän kaksoisrooli asiakkaan tukijana ja julkisen vallan edustajana edellyttää avoimuutta ja rehellisyyttä, jotta luottamus voi rakentua (McMullin 2017; Trotter 2023). Tulosten perusteella roolien epäselvyys lisäsi vanhempien epävarmuutta ja heikensi yhteistyösuhdetta, kun taas selkeä viestintä oikeuksista, velvollisuuksista ja päätöksenteon perusteista lisäsi ennakoitavuutta ja turvallisuuden tunnetta. Tämä on linjassa aiemman tutkimuksen kanssa, jonka mukaan sosiaalityöntekijän rehellisyys – myös oman osaamisensa rajojen tunnistaminen – tukee asiakkaan kokemusta tasavertaisuudesta ja kumppanuudesta (Kemp ym. 2009).

Kielellinen osaaminen näyttäytyi niin ikään keskeisenä sitoutumista määrittävänä tekijänä. Ammattikielen ja hallinnollisten käsitteiden avaamatta jättäminen etäännytti asiakkaita ja heikensi osallisuuden kokemusta. Asiakkaan ymmärtämä kieli mahdollistaa aidon osallistumisen, tasavertaisemman neuvotteluaseman ja luottamuksen rakentumisen (Jokinen 2017; McMullin 2017). Tulokset tukevat käsitystä siitä, että sosiaalityöntekijän kyky mukauttaa ilmaisuaan asiakkaan tilanteeseen on olennainen osa ammatillista vuorovaikutusosaamista.

Yhteisen ymmärryksen rakentaminen korostui erityisesti tilanteissa, joissa vanhemman ja sosiaalityöntekijän näkemykset erosivat toisistaan. Tulokset viittaavat siihen, että erimielisyydet eivät itsessään estä yhteistyötä, mikäli niitä voidaan käsitellä avoimesti ja asiakkaan näkökulmaa kunnioittaen. Asiantuntijakeskeinen lähestymistapa sen sijaan heikensi luottamusta ja sitoutumista (Heino ym. 2024; Yliruka ym. 2018). Tämä tukee Forresterin ym. (2019) näkemystä siitä, että vaikeiden asioiden käsittely edellyttää kunnioitukseen ja avoimuuteen perustuvaa vuorovaikutussuhdetta.

Kiinnostuksen osoittaminen ja empaattinen läsnäolo nousivat tutkimuksessa edellytyksiksi luottamuksellisen työskentelysuhteen muodostumiselle. Sosiaalityöntekijän empaattinen ja samalla selkeisiin rajoihin nojaava työote mahdollistaa pro-sosiaalisen mallintamisen, jossa asiakas voi oppia uusia vuorovaikutustapoja (Trotter 2006). Tämä havainto tukee suhdeperusteista sosiaalityötä koskevaa tutkimusta, jonka mukaan muutos tapahtuu ennen kaikkea vuorovaikutuksen kautta eikä pelkästään interventioden turvin (McMullin 2017; Jokinen 2017).

Tunneosaamiseen liittyi aineistossa vahvasti myös toiveikkuuden osoittaminen. Sosiaalityöntekijän kyky ylläpitää toivoa asiakkaan puolesta silloin, kun tämä ei itse siihen kykene, näyttäytyi keskeisenä ammatillisena tehtävänä (Hokkila 2023; Kemp ym. 2019). Tulokset kuitenkin korostavat, että toiveikkuuden tulee olla sensitiivistä ja realistista. Naivi optimismi tai asiakkaan kokemusten ohittaminen heikensi luottamusta ja sitoutumista (Jokinen 2017; Heino ym. 2024).

Vuorovaikutusosaamisen ohella sitoutumista tukivat sosiaalityöntekijän lastensuojelun substanssiosaamiseen liittyvät tekijät. Keskeisiksi nousivat johtamisosaaminen, prosessiosaaminen ja arviointiosaaminen. Kokemusasiantuntijavanhemmat kuvasivat, että sosiaalityöntekijän kyky hallita kokonaisuutta ja ottaa vastuu työskentelyn etenemisestä lisäsi turvallisuuden tunnetta, kun taas vastuun hajautuminen ja koordinaation puute aiheuttivat epävarmuutta ja vetäytymistä. Tämä havainto on myös linjassa aiemman tutkimuksen kanssa (Yliruka ym. 2018; Sosnet 2019).

Prosessiosaamisen osalta vanhemmat kokivat epäluottamusta tilanteissa, joissa lastensuojeluprosessin kulkua, käsitteitä tai päätösten merkityksiä ei avattu riittävästi. Tulokset tukevat aiempaa tutkimusta, jonka mukaan asiakkaan oikeus ymmärtää oma tilanteensa ja siihen liittyvä päätöksenteko on keskeinen osa osallisuutta ja luottamusta (Hokkila 2023; Yliruka ym. 2020). Arviointiosaamisen osalta vanhemmat kokivat kielteisinä tilanteet, joissa päätöksiä tehtiin yksipuolisen tiedon varassa tai arvioimatta muiden ammattilaisten näkemyksiä kriittisesti.

Sosiaalityöntekijän pitkä työkokemus näyttäytyi aineistossa kaksijakoisesti: se lisäsi turvallisuuden tunnetta, mutta saattoi myös johtaa rutinoitumiseen ja perheen yksilöllisen tilanteen sivuuttamiseen. Tämä havainto tukee aiempaa tutkimusta, jonka mukaan asiakkaat kokevat työntekijän osaavaksi erityisesti silloin, kun tämä osoittaa ymmärtävänsä juuri kyseisen perheen elämäntilannetta (Hokkila 2023).

Vaikka sitoutumista edistävät tekijät kytkeytyivät vahvasti sosiaalityöntekijän osaamiseen, tunnistivat kokemusasiantuntijavanhemmat myös rakenteellisia reunaehtoja yhteistyön onnistumiselle. Ajan puute, suuret asiakasmäärät ja puutteellinen palveluverkosto rajoittavat mahdollisuuksia laadukkaaseen kohtaamiseen. Samalla vanhemmat toivoivat, ettei päätöksenteko olisi yksittäisen sosiaalityöntekijän varassa, vaan että työskentelyä tukisi kollegiaalinen ja moniammatillinen yhteistyö (Munro 2011; Munro 2018).

Suhdeperustaisessa asiakastyössä korostuu ajatus siitä, että muutos syntyy luottamuksellisen suhteen kautta (McMullin 2017). Aineiston perusteella tämä pitää paikkansa, mutta suhde ei näyttäydy irrallisena ammatillisesta ja organisatorisesta kontekstista. Suhde rakentuu aina osana viranomaisvaltaa, lainsäädäntöä ja rakenteita. Näin ollen tulokset täydentävät suhdeperustaisen työn teoriaa tuomalla näkyväksi sen institutionaalisen haavoittuvuuden; toimivakaan suhde ei voi kannatella asiakasvanhemman sitoutumista, mikäli organisaation rakenteet estävät jatkuvuuden ja ennakoitavuuden.

Systeemisen ajattelun näkökulmasta tulokset ovat osin ristiriitaisia. Vaikka systeemisyys teoreettisessa viitekehyksessä korostaa kokonaisuuksien, verkostojen ja moniammatillisuuden merkitystä, kokemusasiantuntijavanhempien puheessa korostui ennen kaikkea yksittäisen sosiaalityöntekijän rooli. Tämä ei kuitenkaan välttämättä tarkoita, että systeeminen lähestymistapa olisi merkityksetön, vaan pikemminkin sitä, että systeemisyys konkretisoituu vanhemmille työntekijän toimintana: kykynä koordinoida verkostoa, arvioida eri toimijoiden osaamista ja kannatella kokonaisuutta. Systeemisyys näyttäytyy siis kokemuksellisella tasolla johtamis- ja koordinoitiosaamisena. Tulokset viittaavat siihen, että systeemisen työotteen vaikuttavuus on riippuvainen siitä, miten selkeästi ja johdonmukaisesti se välittyy asiakkaalle.

Tutkimuksen merkittävin tulos liittyy kuitenkin siihen, että kokemusasiantuntijavanhempien puheessa sitoutuminen jäsentyy selkeästi kaksijakoisena ilmiönä: toisaalta se edellyttää sosiaalityöntekijältä vahvaa vuorovaikutuksellista osaamista, mutta myös näkyvää ammatillista ja rakenteellista kompetenssia. Tämä tuo keskusteluun asiakasvanhemman sitoutumisesta uudenlaista syvyyttä, kun nähdään, että vanhemman luottamus ei rakennu vain inhimillisestä kohtaamisesta, vaan myös työntekijän institutionaalista osaamisesta ja kyvystä käyttää valtaa oikeudenmukaisesti.

Tutkimuksen tulokset osoittavat, että asiakasvanhemman sitoutuminen lastensuojelutyöhön rakentuu ennen kaikkea vuorovaikutussuhteessa eikä ole pelkästään vanhemman vastuulla oleva tekijä. Sitoutumista ei voida vaatia ilman kriittistä tarkastelua viranomaistyön toimintatavoista, vallankäytöstä, viestinnän selkeydestä ja emotionaalista kohtaamisesta. Sosiaalityöntekijän ammattitaito näyttäytyy relationaalisenä osaamisena; kykynä kohdata, kuunnella, selittää, neuvotella ja ylläpitää toivoa myös ristiriitaisissa tilanteissa.

Tämän tutkimuksen tekemiseen liittyi myös rajoitteita, jotka vaikuttavat tulosten yleistettävyyteen. Koska tutkimuksessa on käytetty sekundääriaineistoa, ei minulla tutkijana ollut mahdollisuutta vaikuttaa aineiston keräämiseen liittyviin seikkoihin.

Kokemusasiantuntijavanhemmilla voi olla keskimääräistä enemmän reflektiokykyä ja halua kehittää lastensuojelujärjestelmää, mikä voi vaikuttaa esiin nostettuihin teemoihin.

Ryhmähaastattelutilanne on voinut myös ohjata keskustelua tiettyihin suuntiin ja vahvistaa yhteisesti jaettuja kokemuksia yksilöllisten äänten kustannuksella. Tutkimuksen objektiivisuuden kannalta on oleellista, että olen tutkijana tulkinnut tuloksia aineistolähtöisesti. Kuitenkin on mainittava, että oma kiinnostukseni aihetta kohtaan on saattanut vaikuttaa analyysin painotuksiin, eikä täydellistä neutraaliutta ole siten voitu tutkimuksessa saavuttaa.

Tutkimuksen perusteella lastensuojelutyön vaikuttavuutta tulisi arvioida entistä vahvemmin vuorovaikutussuhteen näkökulmasta. Oikea-aikainen tuki tai muodollisesti asianmukainen prosessi ei yksin riitä, mikäli asiakkuuden ydin jää etäiseksi ja epäluottamusta herättäväksi. Tämän vuoksi sosiaalityön perus- ja täydennyskoulutuksessa tulisi painottaa vuorovaikutus- ja tunneosaamista osana ammatillista ydinosaamista. Vaikka rakenteelliset ongelmat asettavat merkittäviä haasteita, tutkimus osoittaa, että myös suhteellisen pienillä, vuorovaikutukseen liittyvillä valinnoilla ja panostuksella voi olla suuri merkitys asiakkaan sitoutumiselle ja lastensuojelutyön vaikuttavuudelle. Lastensuojelun asiakasvanhempien sitoutumisen parantamiseksi olisi merkityksellistä tutkia myös sosiaalityöntekijöiden näkökulmasta, miten he ymmärtävät asiakkaiden sitoutumisen rakentumisen ja millaisia esteitä he sille näkevät.

Tässä tutkimuksessa yhtenä vahvana asiakasvanhemman sitoutumista heikentävänä tekijänä nousi esiin sosiaalityöntekijöiden vaihtuminen asiakkuuden aikana. Olisikin hyödyllistä saada lisää tutkimustietoa siitä, miten työntekijöiden vaihtuminen vaikuttaa sitoutumiseen sekä siitä, miten tämä vaikuttaa lapsen edun toteutumiseen lastensuojelussa. Sitoutumisen tarkasteleminen eri vaiheissa lastensuojelun asiakkuutta, kuten kiireellisen sijoituksen aikana, olisi myös merkityksellistä lastensuojelun vaikuttavuuden parantamisen kannalta.

Lähteet

- Alatalo, M. (2018) Suhdeperustaisen tiedonmuodostuksen jännitteet lastensuojelun avohuollon sosiaalityössä. Jyväskylä: Jyväskylän yliopisto. Sosiaalityön erikoistumiskoulutuksen lisensiaatintutkimus
- Alfandari, R. (2019) Multi-professional work in child protection decision-making. *Children and Youth Services Review* 98 (2019) 51–57.
- Araneva, M. (2016) Lapsen suojelu. Toteuttaminen ja päätöksenteko. Käsikirja lapsen asioista päättävälle. Helsinki: Talentum Pro
- Bardy, M. & Heino, T. (2013) Lastensuojelun ytimissä. Terveiden ja hyvinvoinnin laitos.
- Berrick, J. D., Cohen, E., & Anthony, E. (2011) Partnering with parents: Promising approaches to improve reunification outcomes for children in foster care. *Child Welfare*, 90(5), 9–27.
- Biehal, N. (2014) A sense of belonging: Meanings of family and home in long-term foster care. *British Journal of Social Work*, 44(4), 955–971.
- Cambridge University Press. 2021
<https://dictionary.cambridge.org/dictionary/english/commitment> . Viitattu 14.9.2025.
- Clark, S. L., Miller, B., Akin, B. A., Barney, R., Grube, W., Gullede, E., & Mitchell, J. (2024) Examining associations between child welfare workforce well-being and utilization of casework skills. *Child Abuse & Neglect*, 149, 106909.
- Darlington, Y., Healy, K. & Feeney, J. A. (2010) Challenges in implementing participatory practice in child protection: A contingency approach. *Children and Youth Services Review*, 32(7), 1020–1027.
- Fagerström, K. (2016) Ihmissuhteita rakentava ja ylläpitävä lastensuojelu. Hackneyn malli ja systeeminen käytäntö lastensuojelutyössä. Terveiden ja hyvinvoinnin laitos. Työpaperi 42/2016. Helsinki.
- Forrester, D., Westlake, D., Killian, M., Antonopoulou, V., McCann, M., Thurnham, A., Thomas, R., Waits, C., Whittaker, C. & Hutchison, D. (2019) What is the impact of practitioner communication on parent outcomes in child protection? Results from a mixed methods study. *Child Abuse & Neglect*, 88, 214–226.
- Forrester, D., Westlake, D., Killian, M., Antonopolou, V., McCann, M., Thurnham, A., Hutchison, D. (2019) What Is the Relationship between Worker Skills and Outcomes for Families in Child and Family Social Work? *The British journal of social work*, 49(8), 2148-2167.

- Forssell, M. & Kuoppala, T. (2022) Lastensuojelu 2021. Tilastoraportti 22/2022. Terveyden ja hyvinvoinnin laitos. Julkari.fi.
- Fox, J. (2019). The view from inside: Understanding service user involvement in social work education. *Social Work Education*, 38(4), 494–506
- Fusco A. Rachel (2015) Second Generation Mothers in the Child Welfare System: Factors that Predict Engagement. *Child and adolescent social work journal*. 32, 545–554
- Gallagher, M., Smith, M., Hardy, M., & Wilkinson, H. (2012) Children and families' involvement in social work decision making. *Children & Society*, 26(1), 74–85.
- Gladstone, J., Dumbrill, G., Leslie, B., Koster, A., Young, M. & Ismaila, A. (2012) Looking at engagement and outcome from the perspectives of child protection workers and parents. *Children and Youth Services Review*, 34(1), 112–118
- HE 71/2019 vp. Hallituksen esitys eduskunnalle laeiksi lastensuojelulain ja lastensuojelulain muuttamisesta annetun lain voimaantulosäännöksen muuttamisesta
- Healy, K., & Darlington, Y. (2009) Service user participation in diverse child protection contexts: Principles for practice. *Child & Family Social Work*, 14(4), 420–430
- Heino, T. (2007) Keitä ovat uudet lastensuojelun asiakkaat? Tutkimus lapsista ja perheistä tilastolukujen takana. Sosiaali- ja terveystieteiden tutkimus- ja kehittämiskeskus. Helsinki: Valopaino Oy.
- Heino, E. Lamponen, T., Jäppinen M., & Haikonen M. (2024) Luottamuksen rakentuminen lastensuojelun kokemusasiantuntijoiden ja sosiaalityöntekijöiden kuvauksissa. *Kasvun tuki aikakauslehti* 2/2024. 38–47.
- Heinonen, H. (2016) Lastensuojelu ja lapsen etu. Teoksessa Törrönen, M., Hänninen, K., Jouttimäki, P., Lehto-Lunden, T., Salovaara, P. & Veistilä, M. Vastavuoroinen sosiaalityö. E-kirja. Gaudeamus. 237–253.
- Hennink, M. (2007) International focus group research. A Handbook for the Health and Social Sciences. United Kingdom: Cambridge University Press.
- Hokkila, K. (2023) Lastensuojelu asiakkaiden silmin. Lastensuojelun keskusliiton verkkojulkaisu 4/2023. <https://www.lskl.fi/wp-content/uploads/2023/11/20231101LastensuojeluAsiakkaidenSilminSelvitysValmis.pdf>. Viitattu 22.11.2025.
- Huttunen, J. (2019) Sosiaalityöntekijän ja asiakkaan vuorovaikutus: Kirjallisuuskatsaus 2008–2019. Pro gradu -tutkielma. Jyväskylän yliopisto: JYX-julkaisuarkisto.

- Jaakola, A-M. (2020) Lapsen tilanteen arviointi lastensuojelun sosiaalityössä. Publications of the University of Eastern Finland. Dissertations in Social Sciences and Business Studies, No 229, University of Eastern Finland, Kuopio 2020
- Jokinen, A. (2017) Tavoiteltavat sosiaalityöntekijän ominaisuudet ja vuorovaikutusasetelmat asiakkaan kohtaamisessa ja opiskelijoiden tulkitsemina. *Janus* 25 (3), 191–207
- Kananen, J. (2017) Tutkimuksen perusteet ja tutkimusmenetelmät. Jyväskylä: Jyväskylän ammattikorkeakoulu.
- Kananoja, A. (2017) Asiakastyön yleiset lähtökohdat sosiaalialalla. Teoksessa Kananoja Aulikki, Lähteinen Martti & Marjamäki Pirjo (toim.) Sosiaalityön käsikirja. 4., uudistettu painos. Printon. Tallinna, 173–192
- Kaskiharju, E. & Oesch-Börman, C. & Sarvimäki, A. (2006) Samassa veneessä 3 apua arkeen vertaisilta. Opas fokusryhmän ohjaajille. Helsinki: Ikäinstituutti.
- Kasper Kasvatus- ja perheneuvonta ry (2025) Vanhempien kokemusasiantuntijatoiminta. <https://suomenkasper.fi/lastensuojelu/kokemusasiantuntijatoiminta/> . Viitattu 18.8.2025.
- Kemp P. S. & Marcenko, O. S. & Hoagwood, K. & Vesneski, W. (2009) Engaging Parents in Child Welfare Services. Bridging Family Needs and Child Welfare Mandates. *Child Welfare*. 88 (1) 101–126.
- Kiili, J. (2011) Lasten osallisuus, vallankäyttö ja suojelu lastensuojelussa. Tampere University Press.
- Kiili, J. (2023) Children’s participation in child protection: Knowledge, power and lived experiences. *Child & Family Social Work*, 28(1), 1–10.
- Kiili, J. & Itäpuisto, M. (2022) Experiential knowledge in child and family services: Professionals’ perspectives. *Child & Family Social Work*, 27(3), 386–395.
- Kiili, J. & Jaakola, A. & Anis, M. & Lamponen, T. & Stenvall, E. (2020) Lapsiperheiden ja lastensuojelun sosiaalityö 2020-luvulla. Teoksessa Johanna Kiili & Anne-Mari Jaakola & Merja Anis & Tuuli Lamponen & Elina Stenvall (toim.) Lapsiperheiden ja lastensuojelun sosiaalityö. Helsinki: Gaudeamus, 6-18.
- Kirkman, E. & Melrose, M. (2014) The politics of child protection: Risk, power and decision-making. *Australian Social Work*, 67(4), 489–503.
- Lamponen, T. & Aarnio, N. (2024) Social workers’ assessment of a child’s need for services as ‘craftwork’ practice. *Journal of Social Work Practice*, 38(2), 129–142
- Lastensuojelulaki 417/2007. <https://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/2007/20070417> Viitattu 3.4.2025.

- Lorås, L. & Bertrando, P. & Ness, O. (2017) Researching Systemic Therapy History: In Search of a Definition. *Journal of Family Psychotherapy*. Vol 28, 2017 (2), 134–149
- Malterud, K. (2001) Qualitative research: Standards, challenges, and guidelines. *The Lancet*, 358(9280) 483–488.
- McFadden, P., Campbell, A. & Taylor, B. (2014) Resilience and Burnout in Child Protection Social Work: Individual and Organisational Themes from a Systematic Literature Review. *British Journal of Social Work*, 45(5), 1546–1563.
- McLaughlin, H. (2009a) Service-user research in health and social care. *Journal of Social Work*, 9(4), 431–443
- McLaughlin, H. (2009b). What's in a name: 'Client', 'patient', 'customer', 'consumer', 'expert by experience', 'service user'—What's next? *British Journal of Social Work*, 39(6), 1101–1117.
- McMullin, C. (2017) Building Relationships in Social Work. Doing Relationship-Based Social Work: A Practical Guide to Building Relationships and Enabling Change, toim. Mary Mccolgan & Cheryl McMullin. Jessica Kingsley Publishers, 15–31
- Miles, M. B. & Huberman, A. M., & Saldaña, J. (2014) Qualitative data analysis: A methods sourcebook (3rd ed.). Sage.
- Moilanen, Pentti & Rähkä, Pekka (2018) Merkitysrakenteiden tulkinta. Teoksessa Valli Raine (toim.) Ikkunoita tutkimusmetodeihin 2. Näkökulmia aloittelevalle tutkijalle tutkimuksen teoreettisiin lähtökohtiin ja analyysimenetelmiin. 5., uudistettu ja täydennetty painos. PS-Kustannus. Keuruu, 51–72.
- Munro, E. (2011) The Munro review of child protection: Final report. Department for Education.
- Munro, E. (2018) Decision-making under uncertainty in child protection: Creating a just and learning culture. *Child and Family Social Work*, 24(1), 123–130.
- Murphy, D. & Maria D. & Stephen J. (2013) Relationship-Based Social Work and Its Compatibility with the Person-Centred Approach: Principled versus Instrumental Perspectives. *British Journal of Social Work* 2013:43, 703–719
- Osborne, C., Huffman, J., Caldera, S., & Galbraith, A. L. (2019). The influence of field-based training on caseworker turnover. *Child & Youth Services Review*, 108, 104645.
- Platt, D. (2012) Understanding parental engagement with child welfare services: An analytical model. *Child & Family Social Work*, 17(2), 138–148.
- Pösö, T. (2010a) Havaintoja suomalaisen lastensuojelun institutionaalisesta rajasta. *Janus* 18:4, 324–336

- Pösö, T. (2010). Lapsen etu lastensuojelussa. Teoksessa M. Bardy (toim.), Lastensuojelun ytimissä (s. 74–88). Terveyden ja hyvinvoinnin laitos.
- Resnik, D. B. (2020) The ethics of science: An introduction. London: Routledge.
- Ronkainen, S. & Lindblom-Ylänne, S. & Paavilainen, E. & Pehkonen, L. (2011) Tutkimuksen voimasanat. Helsinki: WSOYpro.
- Räty, T. (2023) Lastensuojelulaki. Käytäntö ja soveltaminen. Uudistettu 5. painos. Edita Publishing Oy.
- Saaranen-Kauppinen, A. & Puusniekka, A. (2006) KvaliMOTV 3 Menetelmäopetuksen tietovaranto (verkkojulkaisu). Tampere: Yhteiskuntatieteellinen tietovarasto.
https://www.fsd.tuni.fi/menetelmaopetus/kvali/L7_1.html Viitattu 9.11.2025.
- Saastamoinen, K. (2008) Lapsen asema sijaishuollossa. Helsinki: Edita.
- Seikkula, J., & Arnkil, T. E. (2006). Dialogical meetings in social networks. Karnac Books.
- Sosiaali- ja terveysministeriö (2025) Lastensuojelulain kokonaisuudistus vaiheistetaan – ensin muutokset lasten paremmaksi suojelemiseksi sijaishuollossa. Tiedote 28.1.2025.
<https://stm.fi/-/lastensuojelulain-kokonaisuudistus-vaiheistetaan-ensin-muutokset-lasten-paremmaksi-suojelemiseksi-sijaishuollossa->. Viitattu 21.9.2025.
- Sosiaalialan korkeakoulutettujen ammattijärjestö Talentia ry (2025) toim. Heikkinen, Alpo. Arki, arvot ja etiikka. Sosiaalialan ammattihenkilön eettiset ohjeet.
<https://talentia.lukusali.fi/#/reader/4fb08bf6-d9e1-11ed-bdad-00155d64030a>. Viitattu 6.9.2025.
- Sosiaalihuoltolain soveltamisopas (2024) Sosiaali- ja terveysministeriön julkaisuja 2024:13. Helsinki: Sosiaali- ja terveysministeriö.
https://julkaisut.valtioneuvosto.fi/bitstream/handle/10024/165650/STM_2024_13.pdf?sequence=1&isAllowed=y .Viitattu 12.9.2025.
- Sosnet (2019) Sosiaalityöntekijän ammattitaidon arviointi asiakasturvallisuuden näkökulmasta. Valtakunnallinen sosiaalityön yliopistoverkosto Sosnet.
https://www.utupub.fi/bitstream/handle/10024/192974/Sosnet_AmmattitaidonArviointi_julkaisu_tammikuu2019.pdf?sequence=1&isAllowed=y .Viitattu 29.11.2025.
- Sudenlehti, J. (2018) Systeminen ja moninäkökulmainen ymmärrys. Teoksessa Sudenlehti Jussi & Uusitalo Ilkka Tulevaisuuden lastensuojelu. Suomen Psykologinen Instituuttiyhdistys ry, 17–33.
- Suomen perustuslaki 617/1999. <https://www.finlex.fi/fi/lainsaadanto/1999/731>. Viitattu 21.9.2025.

- Talentia ry. (2025) Sosiaalityön eettiset ohjeet. Sosiaalialan korkeakoulutettujen ammattijärjestö Talentia ry. <https://talentia.lukusali.fi/#/reader/e9395507-323b-4d10-a25a-27bfd09cf76> .Viitattu 15.9.2025.
- Teater, B. (2020) An Introduction to Applying Social Work Theories and Methods. Third Edition. Great Britain: Bell and Bain
- Terveyden ja hyvinvoinnin laitos (2023, a) Lastensuojelun käsikirja. Mitä on lastensuojelu? Helsinki: Terveyden ja hyvinvoinnin laitos. <https://thl.fi/fi/web/lastensuojelun-kasikirja/tyoprosessi/mita-on-lastensuojelu> .Viitattu 11.6.2025.
- Terveyden ja hyvinvoinnin laitos (2024a) Lastensuojelun käsikirja. Lastensuojelun arvot ja periaatteet. <https://thl.fi/julkaisut/kasikirjat/lastensuojelun-kasikirja/tyoprosessi/mita-on-lastensuojelu/lastensuojelun-arvot-ja-periaatteet#Lastensuojelulaki%20ja%20lapsen%20etu> .Viitattu 21.9.2025.
- Terveyden ja hyvinvoinnin laitos (2024b) Lastensuojelun käsikirja. Jälkihuolto. <https://thl.fi/julkaisut/kasikirjat/lastensuojelun-kasikirja/tyoprosessi/jalkihuolto> .Viitattu 21.9.2025.
- Trevithick, P. (2012) Social Work Skills and Knowledge: A Practice Handbook. Maidenhead: McGraw-Hill
- Trotter, C. (2006) Working with involuntary clients: A guide to practice. London: Sage.
- Trotter, C. (2013) Effective practice with involuntary clients. *Journal of Social Work*, 13(1), 1–18.
- Trotter, C. (2015) Pro-social modelling in practice. London: Palgrave Macmillan.
- Trotter, C., McIvor, G., & Sheehan, R. (2012) The effectiveness of social work with offenders: A review of the research. *British Journal of Social Work*, 42(4), 761–778.
- Tuomi, J. & Sarajärvi, A. (2018) Laadullinen tutkimus ja sisällönanalyysi. Helsinki: Tammi.
- Tuori, K. & Kotkas, T. (2008) Sosiaalioikeus. 3. uudistettu painos. Helsinki: WSOYpro
- Turney, D. (2012) A relationship-based approach to engaging involuntary clients: the contribution of recognition theory. *Child & Family Social Work* 17, 149–159
- Tutkimuseettinen neuvottelukunta (TENK). (2019) Hyvä tieteellinen käytäntö ja sen loukkausepäilyjen käsitteleminen Suomessa. Helsinki: TENK.
- Unicef (2023) Lapsen oikeuksien sopimus: koko teksti. Helsinki: Unicef. <https://www.unicef.fi/tyomme/lapsen-oikeudet/lapsen-oikeuksien-sopimus/lapsen-oikeuksien-sopimuksen-koko-teksti/> .Viitattu 11.6.2025.

- Vis, S. A., & Fossum, S. (2013) Representation of children's views in court hearings about custody and parental visitations – A comparison between what children wanted and what the courts ruled. *Children and Youth Services Review*, 35(12), 2101–2109
- Weckström, J. (2011) Yhteistä päätöksentekoa? Asiakkaiden kokemuksia osallisuudesta ja harkinnasta vammaispalvelujen järjestämisessä. Sosiaalityön lisensiaatintutkimus. Helsinki: Helsingin yliopisto
- Yatchmenoff, D. K. (2005) Measuring client engagement from the client's perspective in nonvoluntary child protective services. *Research on Social Work Practice*, 15(2), 84–96.
- Yliruka, L., Vartio, R., Pasanen, K. & Petrelius, P. (2018) Monimutkaiset ja erityistä osaamista edellyttävät asiakastilanteet sosiaalityössä. Valtakunnallisen kyselyn tuloksia. Terveyden ja hyvinvoinnin laitos (THL). Työpaperi 16/2018.
https://www.julkari.fi/bitstream/handle/10024/136378/URN_ISBN_978-952-343-117-1.pdf?sequence=1&isAllowed=y Viitattu 29.11. 2025.
- Yliruka, L. Petrelius, P., Alho, S., Jaakola, A. Lunabba, H., Remes, S., Keränen, S., Teiro, S. & Terämä A. (2020) Osaaminen lastensuojelun sosiaalityössä. Esitys asiantuntijuutta tukevasa urapolkumallista. Terveyden ja hyvinvoinnin laitos (THL.) Työpaperi 36/2020.
https://www.julkari.fi/bitstream/handle/10024/140803/TYO%202020_036%2016122020%20sa.pdf .Viitattu 29.11.2025.

Liitteet

Liite 1. FSD3786 LASTENSUOJELU LAPSEN ETUNA: HAASTATTELUT 2021-2022

Tämä dokumentti on osa yllä mainittua Yhteiskuntatieteelliseen tietoarkistoon arkistoitua tutkimusaineistoa. Dokumenttia hyödyntävien tulee viitata siihen asianmukaisesti lähdeviitteellä.

Vinjetti ja ryhmähaastattelut

Asiakaskehittäjä- ja kokemusasiantuntijaryhmät, vanhemmat

Osallistujilta kysytään taustatietoina: kokemus lastensuojelusta (asiakkuuden laatu: lastensuojelutarpeen arviointi, avohuolto, sijaishuolto) Osallistujilta varmistetaan, että he ovat saaneet tutkimustiedotteen ja tietosuojailmoituksen etukäteen. Myös suostumus varmistetaan ennen haastattelua suullisesti. Osallistujille kerrotaan taustatiedoiksi palveluista: Perheneuvolassa tarjotaan tukea lapsen tai nuoren kehitykseen ja kasvatukseen liittyvissä kysymyksissä, pulmallisissa perhetilanteissa sekä lasta tai perhettä kohdanneissa kriiseissä. Psykologin tutkimukset tunne-elämän ja oppimisen tutkimukset ja lyhytaikaisempi keskustelutuki lapsille, nuorille ja vanhemmille.

Sosiaalihuoltolain mukaisissa palveluissa perhettä tuetaan laaja-alaisesti. Sosiaalihuoltolain mukaisia palveluita perheille voivat olla mm. perhetyö, tukiperhe- ja tukihenkilötoiminta. Sosiaalihuoltolain mukaiset palvelut pohjautuvat siihen, että niihin osallistutaan vapaaehtoisesti. Lastensuojelulain mukaisissa palveluissa lapsen kasvu ja kehitys on vaarantunut, jolloin lapsen ja perheen tilannetta on turvattava kotiinpäin esim. tehostetun perhetyön keinoin tai lapsen/perheen sijoituksella kodin ulkopuolelle. Lastensuojelun toimia voidaan tarvittaessa ottaa käyttöön, vaikka joku perheestä vastustaisi niitä.

Haastattelun kulku: *ensitieto* (yhteydenotto) → arviointi (yhteydenotosta käynnistyvä arviointi, jossa huomioidaan mahdollinen lastensuojelun tarve) → päätös (ei asiakkuutta/asiakkuus sosiaalihuoltoon/asiakkuus lastensuojeluun)

Esimerkkitalanne:

Sosiaalityöntekijöille tulee tietoon seuraava tilanne: Elias (9) ja Anna (14) asuvat vanhempiansa kanssa. Eliaksella on haasteita kouluasioissa. Koetulokset ovat olleet heikolla

tasolla, eikä Eliaksella ole ystäviä koulussa. Hän on kertonut opettajalle itkuisesti, ettei hän uskalla sanoa vanhemmilleen läksyntekovaikeuksistaan. Koulu ei ole onnistunut tavoittamaan vanhempia. Joinakin aamuina isä on tuonut Eliaksen myöhässä koululle ja isä on vaikuttanut sekavalta. Eliakselle on tehty perheneuvolassa psykologiset tutkimukset, joiden perusteella on arvioitu, että Eliaksen erityiset tarpeet eivät tule kotona kohdatuiksi. Anna pärjää koulussa hyvin ja hänellä on laaja ystäväpiiri. Anna on kuitenkin käynyt tänä syksynä useita kertoja terveydenhoitajalla epämääräisten kipujen ja väsymyksen vuoksi. Hän on ollut jonkin verran öisin poissa kotoa viime aikoina. Anna ei ole kertonut vanhemmilleen missä hän öitään viettää. Molemmilla vanhemmilla on mielenterveysongelmia. Vanhemmat ovat kertoneet perheneuvolassa haasteistaan tukea Eliasta ja Annaa. Anna ei ole kertaakaan tullut perheneuvolan tapaamisiin. Perheneuvolan psykologi ottaa yhteyttä sosiaalityöntekijöihin yhdessä vanhempien kanssa.

I osa: Pohdintaa arvioinnin tekemisestä ja sen suunnasta

1. Kuvitelkaa itsenne Annan tai Eliaksen asemaan. Mitä sosiaalityöntekijöiden tulisi ensitiedon pohjalta suuntautua tekemään?

- a. tulisi aloittaa arviointi ja arvioida lastensuojelun tarve
- b. tulisi aloittaa arviointi ja arvioida tarvetta muihin palveluihin
- c. tulisi aloittaa arviointi ja arvioida tarvetta kiireelliseen sijoitukseen
- d. ei tulisi aloittaa arviointia eikä arvioida mitään palveluiden tarpeita
- e. joku muu mikä?

2. Miksi näin?

3. Mitä työntekijän tulisi tehdä aivan ensimmäisenä saatuaan tiedon?

4. Kenen tilannetta työntekijöiden tulisi selvittää ensimmäiseksi?

- a. Anna
- b. Elias
- c. Molemmat lapset
- d. Äiti
- e. Isä

f. Molemmat vanhemmat

g. Koko perhe

5. Arvioinnin päävastuullisena ammattilaisena tulisi olla:

a. yksi työntekijä

b. työpari

c. tiimi, jossa on eri alojen edustajia

6. Näkemyksenne Annan ja Eliaksen arvioinnin järjestämisestä? Asteikkoväittämät 1–5 (1 = täysin eri mieltä, 5 = täysin samaa mieltä)

Arvioinnin tulee sisältää kotikäynti

Arviointi voidaan tehdä kokonaan puhelimitse

Arviointia tulee tehdä muinakin kuin virka-aikoina (vanhemmille tämä vain)

Arvioinnissa järjestetään lapsille henk.koht. tapaaminen

Annan ja Eliaksen tapaaminen tulee järjestää koulussa

Arvioinnissa järjestetään vanhemmille erilliset henk. koht. tapaamiset

Perheneuvolan psykologin tulee osallistua arviointiin

Annan ja Eliaksen opettajien tulee osallistua arviointiin

7. Onko vielä muita henkilöitä, joiden tulisi osallistua arviointiin?

8. Kuinka paljon arviointiin pitäisi käyttää aikaa Annan kannalta, että hänen tilanteensa tulisi hyvin selvitettyksi

Eliaksen kannalta, että hänen tilanteensa tulisi hyvin selvitettyksi

II Arvioitsijaan liittyvät tekijät

9. Näkemyksenne sosiaalityöntekijöihin liittyvistä tekijöistä, jotka vaikuttavat arviointiin
Asteikkoväittämät 1–5 (1 = täysin eri mieltä, 5 = täysin samaa mieltä)

Sosiaalityöntekijän vahva osaaminen ja kokemus vaikuttavat siihen, miten Annan, Eliaksen ja perheen asia tulee käsitellyksi.

Sosiaalityöntekijän sukupuolella on vaikutusta siihen, miten Annan, Eliaksen ja perheen asia tulee käsitellyksi.

Sosiaalityöntekijän oma henkilökohtainen tausta vaikuttaa siihen, miten Annan, Eliaksen ja perheen asia tulee käsitellyksi.

Sosiaalityöntekijän epäselvä ammattikieli vaikuttaa siihen, miten Annan, Eliaksen ja perheen asia tulee käsitellyksi.

Sosiaalityöntekijän nuori ikä vaikuttaa siihen, miten Annan, Eliaksen ja perheen asia tulee käsitellyksi.

Sosiaalityöntekijän toiveikkuudella on vaikutusta siihen, miten Annan, Eliaksen ja perheen asia tulee käsitellyksi.

Sosiaalityöntekijän etäinen ja viileä kohtaaminen vaikuttaa siihen, miten Anna, Eliaksen ja perheen asia tulee käsitellyksi.

Sillä, että sosiaalityöntekijä on tavoitettavissa puhelimitse tai sähköpostilla arvioinnin aikana, on vaikutusta Annan, Eliaksen ja perheen asian käsittelyyn.

Sosiaalityöntekijöiden tulee arvioida kaikkien asiakkaiden tilannetta samanlaisen arviointimallin mukaisesti.

Sosiaalityöntekijän sijasta tekoäly voi arvioida riskitekijöitä lapsen kasvulle ja kehitykselle.

III Perheen tilanteeseen liittyvät tekijät

10. Mitä asioita Annan ja Eliaksen näkökulmasta tulisi ottaa tarkasteluun?

11. Miten Annan ja Eliaksen ongelmia ratkaistaisiin parhaiten? (tarkenna, jos ei tule esiin, onko lastensuojelussa vai muualla)

12. Kuvitellaan, että Anna tai Elias on ottanut yhteyttä lastensuojeluun, miten sen tulisi vaikuttaa arviointiin? Entä sen, että vanhemmat ovat ottaneet yhteyttä lastensuojeluun?

13. Aikaisemmin puhuttiin siitä, miten sosiaalityöntekijä voi vaikuttaa arviointiin, nyt ajatellaan sitä, että Anna tai Elias eivät tule tapaamisiin sosiaalityöntekijöiden kanssa. Miten se vaikuttaa arviointiin ja mistä se voi johtua?

14. Kuvitellaan, että vanhemmat eivät puhu samaa kieltä kuin arviota tekevät ammattilaiset. Miten sosiaalityöntekijöiden tulisi ottaa tämä huomioon arvioinnissa?

IV Organisaatio, palvelujärjestelmä

15. Kuvitellaan tilanne niin, että lapsen edusta on erilaisia näkemyksiä. Miten tilannetta tulisi ratkaista, jos

- a. ammattilaiset näkevät lapsen edun eri tavalla kuin perhe?
- b. vanhemmat näkevät lapsen edun eri tavalla kuin lapset?
- c. ammattilaiset keskenään näkevät lapsen edun eri tavalla?

16. Miten Eliakselle ja Annalle tulisi kertoa siitä, mihin arvioinnissa on päädytty

- a. kirjallisesti – heille tulee olla oma ”raportti”? (jos, niin millainen)
- b. suullisesti kummallekin erikseen
- c. koko perheelle kirjallisesti
- d. koko perheelle suullisesti
- e. muulla tavoin (haastattelijan esittämiä vaihtoehtoja, ei varsinaisesti esitetä näitä kuten ammattilaisille)

17. Jos Annan ja Eliaksen vanhemmat eivät puhuisi samaa kieltä kuin työntekijät, miten tulisi kertoa arvioinnin lopputulemasta?

- a. kirjallinen arviointi käännettäisiin vanhempien kielelle
- b. arviointi kerrottaisiin suullisesti tulkin läsnäollessa
- c. joku muu tapa, mikä?

18. Tulisiko sosiaalityöntekijän salata joitakin tietoja eri perheenjäsenten välillä?

19. Tulisiko sosiaalityöntekijöiden salata joitakin tietoja muilta ammattilaisilta?

V Lapsen edun mukainen arviointi

20. Arvioinnin ja ratkaisujen tulee toteutua lapsen edun mukaisesti Mistä tiedetään, että arviointi ja ratkaisut tehdään lapsen edun mukaisesti

- a. Eliaksen kohdalla
- b. Annan kohdalla?

21. Mitkä tekijät saattavat näkemyksenne mukaan haastaa lapsen edun mukaista arviointia ja ratkaisuja?

VI Lopuksi

22. Onko jotakin muuta, jota meidän pitäisi tietää asiakasnäkökulmasta tilanteessa, jossa arvioidaan lapsen mahdollista lastensuojelun tarvetta?